



รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองพฤติกรรม
การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน”

Research tourist spots and behaviour of tourists in
Meahongson province

โดย นายประพันธ์ รักเรียน และคณะ

สิงหาคม 2549

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองพฤติกรรม การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

Research tourist spots and behaviour of tourists in
Meahongson province

คณะผู้วิจัย

- | | |
|----------------|----------|
| 1. นายประพันธ์ | รักเรียน |
| 2. นายวัลลภ | ไชยคราม |
| 3. นางสาวสุพร | กอแจ |

ชุดโครงการ

“การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน”

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่อง “การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” เล่มนี้ เป็นการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ตามพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ในเส้นทางการสำรวจ จำนวน 7 อำเภอ เพื่อหาแนวทางในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่และเป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ผู้ประกอบการและภาคธุรกิจในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทางผู้วิจัยและคณะได้รับความอนุเคราะห์ในการสนับสนุนด้านงบประมาณจากสำนักประสานงานการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลจากบุคคลในพื้นที่เป้าหมายของการสำรวจ รวมทั้งผู้ประกอบการ ภาคธุรกิจและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอย่างดี ผู้วิจัยและคณะจึงขอขอบคุณบุคคลดังกล่าวมา ณ โอกาสนี้ นอกจากนี้ ขอขอบคุณวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนที่ได้จัดเวทีสำรวจความต้องการของชุมชน (Need Assessment) ในแต่ละอำเภอและได้ข้อมูลจากเวทีดังกล่าวมาประกอบการวิเคราะห์ผลงานวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ที่ได้พิจารณาเห็นชอบและรับรองให้ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการทำวิจัยดังกล่าวจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณคณะทีมงานวิจัยของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน (สกว.) ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ได้อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและชมรมภาคธุรกิจจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ได้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยและคณะได้เข้าร่วมในการประชุมเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและนำข้อมูลความคิดเห็นของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและภาคการท่องเที่ยวมาสรุปในผลงานวิจัยในครั้งนี้

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเผ่าที่หลากหลาย มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานกว่า 170 ปี และมีธรรมชาติสวยงามเหมาะสมต่อการเป็นจังหวัดแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย เนื่องจากมีสถิติข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในแต่ละปี พบว่า มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว (พฤศจิกายน - มกราคม) สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวจนสถานที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร และอื่นๆ มิได้เพียงพอรองรับนักท่องเที่ยวได้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้บรรจุเรื่องการท่องเที่ยวไว้ในวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ของจังหวัด เพื่อจัดทำไว้เป็นทิศทางและแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการด้านการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในการค้นหาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งยังไม่ประกาศเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อจะได้นำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและนำเสนอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมและแหล่งท่องเที่ยวที่พบใหม่ตามพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งปัญหา ข้อคิดเห็น ความต้องการของประชาชน ผู้ประกอบการและภาคเอกชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นข้อมูลนำเสนอต่อภาคีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลการวิจัยพบว่า โดยสภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะคล้ายคลึงกันทุกอำเภอ เช่น ชนเผ่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น หากจังหวัดแม่ฮ่องสอนต้องการสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนแล้วรู้สึกเกิดความคุ้มค่า น่าจะมีการเปิดช่องทางการท่องเที่ยวทางชายแดนกับพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านและจะเป็นการเพิ่มมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจให้แก่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นอย่างยิ่ง ผลสรุปดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ถ้าจังหวัดแม่ฮ่องสอนนำผลของการวิจัยไปปรับใช้กับการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG 48O0028

ชื่อโครงการ : การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองพฤติกรรมการท่องเที่ยวของ
นักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชื่อนักวิจัย : นายประพันธ์ รักเรียน, นายวัลลภ ไชยคราม, นางสาวสุพร กอแจ

E-mail Address : p_rakrain@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 กรกฎาคม 2548 – 31 กรกฎาคม 2549

การวิจัยโครงการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองพฤติกรรมการท่องเที่ยวของ
นักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของ
นักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการ
ของนักท่องเที่ยว ตลอดจนเพื่อต้องการทราบปัญหาและอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีการศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างมีประชากรตัวอย่างจำนวน
1,100 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิตและค่าเบี่ยงเบน
มาตรฐาน

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ พฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวในจังหวัด
แม่ฮ่องสอนและการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวใน
จังหวัดแม่ฮ่องสอนของนักท่องเที่ยว ชุมชนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวและความคิดเห็นของ
ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมา
ท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ช่วงเดือน กันยายน พ.ศ. 2548 ถึง เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549
จำนวน 400 คน (เป็นเพศชาย จำนวน 167 คน และเพศหญิง จำนวน 233 คน) พบว่าเดินทาง
มาจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน สุรินทร์ ตาก น่าน พิจิตร พิษณุโลก
ขอนแก่น แพร่ สุโขทัย ตราด ชลบุรี ระยอง ชุมพรและจังหวัดแม่ฮ่องสอน และได้สุ่มตัวอย่าง
นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ช่วงเดือน กันยายน พ.ศ.
2548 ถึง เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549 จำนวน 400 คน (เป็นเพศชาย จำนวน 177 คน และเพศ
หญิง จำนวน 223 คน) เดินทางมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส แคนาดา
เยอรมันนี อังกฤษ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น นอร์เวย์ สวีเดน สหราชอาณาจักร เบลเยียม และประเทศอิสราเอล

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ตามพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ จำนวน 150 คน (เป็นเพศชาย จำนวน 90 คน และเพศหญิง จำนวน 60 คน) ในอำเภอเมือง ขุนยวม แม่ลาน้อย แม่สะเรียง สบเมย ปางมะผ้าและอำเภอปาย และความคิดเห็นของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 120 คน (เป็นเพศชาย จำนวน 69 คน และเพศหญิง จำนวน 31 คน) ในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลจากการวิจัย พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วิถีชีวิตของชุมชนและวัฒนธรรมที่หลากหลายของชนเผ่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ยังพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศมีพฤติกรรมการบริโภคด้านการท่องเที่ยวมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน เช่น นักท่องเที่ยวชาวไทยชื่นชอบการเดินทางมาเป็นกลุ่ม เป็นคณะ ชอบไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและชอบซื้อสิ่งของที่เป็ผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น กระเป๋า ผ้าทอ น้ำมันงา และขนมงา เป็นต้น ไปฝากเพื่อนบ้าน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศชื่นชอบการเดินทางมาท่องเที่ยวด้วยตนเองตามข้อเสนอแนะของหนังสือท่องเที่ยว (Guide Book) ชื่นชอบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่าและชอบเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในลักษณะการผจญภัย เช่น การล่องแพ เดินป่า ไร่เขา เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่สนใจและหาซื้อ เช่น หมวกของชาวเขา กระเป๋าถือ ตุ๊กตาชนเผ่า เป็นต้น

ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรเป็นการจัดการด้านการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมเป็นหลัก และควรมีการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยว คือ

1. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การไต่เขา ล่องแพยาง เดินป่าหรือกิจกรรมในรูปแบบให้มีการแข่งขันในรูปแบบของไตรกีฬาหรือสัปดาห์
2. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมงานประเพณีของท้องถิ่นให้เป็นกิจกรรมประจำปีที่สามารถเสริมเป็นกิจกรรมของการท่องเที่ยวได้ เช่น งานประจำปีของท้องถิ่นตามฤดูกาลหรือของชนเผ่าต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง
3. จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดความเชื่อมโยงทุกอำเภอ เช่น จัดคาราวานท่องเที่ยวจากอำเภอหนึ่งสู่อีกอำเภอหนึ่ง หรือในรูปแบบเป็นบัสทัวร์
4. พัฒนาศูนย์กลางที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ประกอบด้วยเส้นทางที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการไปสำรวจสภาพพื้นที่จริงจำแนกเป็นอำเภอ คือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน : เส้นทางบ้านทุ่งมะส้าน - นาปลาจาด - คาหาน - ห้วยผึ้ง - นามน - ตลาดชายแดนและเส้นทางบ้านน้ำเพียงดิน อำเภอปางมะผ้า : เส้นทางบ้านกิดสามสิบและบ้านไม้ซางหนาม-โห้งสาแล อำเภอปาย : เส้นทางบ้านเมืองน้อย - ห้วยปาย แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่เส้นทางเมืองบ้านน้อย - ห้วยปาย อำเภอขุนยวม : เส้นทางบ้านต่อแพ - ประดู่เมือง แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่เส้นทางสำรวจบ้านต่อแพ - ประดู่เมือง อำเภอแม่ลาน้อย : เส้นทางแม่โถ - แม่ลา แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางบ้านแม่โถ-แม่ลา อำเภอแม่สะเรียง : เส้นทางเสาหิน แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านเสาหิน อำเภอสบเมย : เส้นทางแม่สามแลบและเส้นทางแม่น้ำเงา - บ้านอุมโล๊ะ แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่เส้นทางแม่เงา - บ้านอุมโล๊ะ แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่เส้นทางแม่สามแลบ

ผู้วิจัยพบว่า เส้นทาง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน : เส้นทางบ้านทุ่งมะส้าน ถึงตลาดการค้าชายแดนมีถนนที่ตัดผ่านหมู่บ้านจำนวน 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านทุ่งมะส้าน บ้านนาปลาจาด บ้านคาหาน บ้านห้วยส้านและบ้านห้วยผึ้ง ระหว่างเส้นทางดังกล่าวมีแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เช่น ถ้ำ ถ้ำปลา สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของชนชาวไทยใหญ่และชาวกระเหรี่ยง น้ำตกคลองลานและจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับกับหมู่บ้านนามนของประเทศเมียนมาร์

เส้นทางดังกล่าวนี้มีความเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่นำร่องที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งสามารถที่จะจัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าดึงดูดใจของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นอย่างดี ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยและการท่องเที่ยวชายแดน

คำสำคัญ : แหล่งท่องเที่ยว, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Abstract

Project Code : RDG 48O0028

Project Title : Research tourist spots and behaviour of tourists in
Maehongson province

Investigators : Rakrain P., Chaiyakram W., Korjae S.

E-mail Address : p_rakrain@yahoo.com

Project Duration : 1 July 2005 – 31 July 2006

The research tourist spots and behaviour of tourist in Maehongson province is the purpose to study behaviour of tourists and survey new tourist spots to support need of tourism and to know about the problems and the ways to develop tourism in Maehongson province.

This study used the 1,100 populations case study. That is, Thais and foreigners by divided two parts : the behaviour of tourists and tourist spots in Maehongson province.

The behaviour of tourists was studied 400 Thai tourists to visit in Maeahongson in September 2005 – May 2006 from Bangkok Chiang Mai Lampang Lamphoon Surin Tak Nan Phichit Phisanulok Khonkan Phrae Sukhothai Trad Chonburee Rayong Chumpon and Maehongson provinces, 400 foreigner tourists from United States of America Netherland France Canada Germany England Australia Japan Norway Switzerland Belgium and Israel.

The other that , this study quested the opinions of 150 local people and 120 businessmen about behaviour of tourists who have lived in the tourist spots in districts of Maehongson province, That is Maeng , Khunyum, Maelanoi, Maesareang, Sobmouy, Pangmapha and Pai.

The result of opinions , tourists have needed to visit the nature place, the life of community and the cultures of hill-tribes in Maehongson province . The Thai tourists like to interest the famous places and to buy the local products as handbags, cloths, sesame oil or sesame sweet-meat ect. The foreigner tourists like to interest the adventure tours in the nature places as rafting, trekking and to buy the local products as handbags, cloths and hill-tribe dolls ect.

The result of research, the right forms of tourism in Maehongson province is a akrotourism and culture tour and to develop as

1. to present the activities as mountain climbing, rafting, trekking or sports
2. to present the activities as the local traditional or seasonal activities of districts in Maehongson
3. to present the bustour to tour in Maehongson province from Chieng Mai – Pai – Pangmapha – Mauengmaehongson or Chieng Mai – Maesareang – Maelanoi –Khonyum- Mauengmaehongson
4. to develop the potential of population

To survey new tourist spots to support need of tourism , the researcher focused the area of the districts in Maehongson as

Maeng : Baanthongmasan-Naplachad-Kahan-Huephue-Namon (boardertrade) and Bannumpheangdin, the area have been the new spots sus as the cave the culture of Shan village the Clonglan waterfall and boardertrade

Khunyum : Bantorphae-Banpratoomueang , the Shan culture and bordertrade

Maelanoi: Banmatho-Maela , the hill-tribes culture

Maesareang:Bansoahin,the Shan culture and bordertrade

Sobmouy: Maengoa-Banomloa and BanMaesamlab,the waterfall , the hill-tribe culture and bordertrade

Pangmapha:Bankuedsamseeb and Banmaisangnam-Thongsalae :
abyss, the Leesu culture and the cave (The Srisophon cave)

Pai : Banmueangnoi-Huapai : the hill-tribes culture and the water fall
Meuang

The new tourist spot which should be the pilot place in to develop is the
new tourist spot at Maeng : Baanthongmasan-Naplachad-Kahan-Huephue-Namon
(bordertrade), these areas have been the new spots as the cave the culture of Shan
village the Klonglan waterfall and bordertrade , why ? Because these areas have the
new place to singht seeing, advaneger , culture and bordertrade to The Mynmar
country.

Keyword : tourist spots, behaviour of tourist, Maehongson province

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
คำถามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
ขอบเขตพื้นที่การวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcome)	4
แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้	4
บทที่ 2 แนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
ประวัติความเป็นมาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	5
สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	6
ที่ตั้งและขนาด	6
ลักษณะภูมิประเทศ	7
เขตการปกครอง	7
ลักษณะภูมิอากาศ	8
การคมนาคมและขนส่ง	9
สาธารณสุข	9
ศาสนา	10
แหล่งน้ำธรรมชาติ	10
ป่าไม้	10

แร่ธาตุ	11
อาชีพ	11
ประชากร	11
การศึกษา	12
ประวัติการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	12
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	13
ประเภทของการท่องเที่ยว	14
วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว	14
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว	15
ทฤษฎีทางจิตวิทยากับการศึกษาแรงจูงใจ	16
พฤติกรรมการบริโภคการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว	16
แนวทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	22
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	24
ประชากรกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย	24
พื้นที่การวิจัย	24
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	24
การเก็บรวบรวมข้อมูล	25
แนวทางการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ระยะ	25
บทที่ 4 ผลการวิจัย	27
พฤติกรรมการบริโภคและพฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	27
ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย	28
ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวไทย	31
ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	32
ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	34
ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของชุมชน	35
ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชุมชนต่อการท่องเที่ยว	36

ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและพฤติกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	38
ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของความคิดเห็นของผู้ประกอบการต่อแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	39
อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน	40
อำเภอปางมะผ้า	43
อำเภอปาย	44
อำเภอขุนยวม	46
อำเภอแม่ลาน้อย	47
อำเภอแม่สะเรียง	47
อำเภอสบเมย	49
ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและการละเล่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	49
งานกิจกรรมและประเพณี	49
การละเล่นพื้นเมือง	51
ของที่ระลึก	51
แหล่งท่องเที่ยวที่พบใหม่ในเส้นทางสำรวจตามพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้	52
การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่เป้าหมาย	52
1. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน คือ เส้นทางบ้านทุ่งมะส้าน	
- นาป่าจาด – กาหาน – ห้วยผึ้ง – นามน	
- ตลาดชายแดนและเส้นทางบ้านน้ำเพียงดิน	52
2. อำเภอปางมะผ้า คือ เส้นทางบ้านกิดสามสิบและบ้านไม้ฆางหนาม	
- โห้สาแล	59
3. อำเภอปาย คือ เส้นทางบ้านเมืองน้อย – ห้วยปาย	62
4. อำเภอขุนยวม คือ เส้นทางบ้านต่อแพ – ประตู่เมือง	65
5. อำเภอแม่ลาน้อย คือ เส้นทางบ้านแม่โถ – แม่ลา	67
6. อำเภอแม่สะเรียง คือ เส้นทางบ้านเสาหิน	69
7. อำเภอสบเมย คือ เส้นทางแม่เงา – บ้านอุ้มโล๊ะและบ้านแม่สามแลบ	71
ตอบคำถามการวิจัย	74

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	83
พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ	83
พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในทัศนะของชุมชน	84
สภาพและศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	86
แหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว	87
ตัวอย่างการจัดโปรแกรมทัวร์	93
บรรณานุกรม	94
ภาคผนวก	95
แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวคนไทย	96
แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	99
แบบสอบถามความคิดเห็นของชุมชนแหล่งท่องเที่ยว	102
แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	105
ประวัตินักวิจัย	108

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในท่ามกลางหุบเขา มีประวัติศาสตร์การสร้างเมืองมานานกว่า 170 ปี มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามแปลกตา ไม่ว่าจะเป็นน้ำตกอันตระการตา น้ำพุร้อน ถ้ำ หุบผาตอง ทะเลหมอก ขุนเขาอันสลับซับซ้อนและสายธารน้อยใหญ่ ซึ่งเป็นมนต์เสน่ห์สำคัญที่ทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์รวมของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมากถึง 7 เผ่า ประกอบด้วย ไทยใหญ่ ม้ง มูเซอร์ ลั่ว ลีซอ จีนฮ่อและกะเหรี่ยง ชนเผ่าเหล่านี้ยังคงดำเนินชีวิตไปด้วยความเรียบง่าย ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ นอกจากนี้ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่สวยงามที่มีอยู่ในพื้นที่ของอำเภอต่าง ๆ ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นแบบเฉพาะของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวและการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้งภาครัฐและเอกชนได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนว่า “ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” และกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนว่าด้วย ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ดียิ่งขึ้นและมีการให้บริการและอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มีความประทับใจ ซึ่งจะเป็นการประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่จังหวัดแม่ฮ่องสอนและประเทศไทย

จากการที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้เปิดเป็นจังหวัดแห่งการท่องเที่ยว ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมากและนักท่องเที่ยวเหล่านี้มีเป้าหมายในการเดินทางมาท่องเที่ยว ระยะเวลาในการเดินทางมาท่องเที่ยว ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่ชื่นชอบและความต้องการในการบริโภคผลิตภัณฑ์และสินค้าของท้องถิ่นที่ชื่นชอบและน่าสนใจที่แตกต่างกัน รวมถึงมีความแตกต่าง

ทางด้านวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทั้งที่เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ และเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจากการได้สอบถามข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับชมรมมัคคุเทศก์แม่ฮ่องสอน ผู้ประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว นักศึกษาวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน โปรแกรมวิชาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งครอบคลุมทั้ง 7 อำเภอ (อำเภอเมือง แม่สะเรียง แม่ลา น้อย สบเมย ขุนยวม ปางมะผ้าและอำเภอปาย) ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวคือ ในท้องที่ของอำเภอต่าง ๆ ใน จังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีกเป็นจำนวนมากที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนยัง ไม่ได้มีการสำรวจและจัดเก็บรวบรวมขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดและนำไปสู่การ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ของอำเภอ นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี จึงน่าจะมีการศึกษาวิจัยถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวและพฤติกรรม การบริโภคของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นของจังหวัดแม่ฮ่องสอนตลอดทั้งมีการ จัดระบบการดูแลรักษา ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยและคณะมีความเห็นว่า หากมีการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่เพื่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ เพื่อนำเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้นำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์เหมาะสมกับภารกิจที่ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรับผิดชอบทั้งในระดับจังหวัดแม่ฮ่องสอนและระดับประเทศ และมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้รับทราบและเชิญชวนให้มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่ค้นพบใหม่ ตลอดจนการมีรูปแบบพฤติกรรมมาท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีทัศนคติที่ดีและเข้าใจในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

คำถามการวิจัย

1. แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอะไรบ้าง
2. มีพื้นที่ใดบ้างที่ยังไม่ได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนต้องการอะไร
4. พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างไร
5. นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมีความต้องการผลิตภัณฑ์และการบริการเพิ่มเติมอะไรบ้างในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
6. รูปแบบและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อทราบถึงปัญหาอุปสรรคและความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

พื้นที่เป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยเส้นทางที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำแนกเป็นอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

1. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน คือ เส้นทางบ้านทุ่งมะส้าน - นาป่าจาด - คาหาม - ห้วยผึ้ง - นามน - ตลาดชายแดนและเส้นทางบ้านน้ำเพียงดิน
2. อำเภอปางมะผ้า คือ เส้นทางบ้านกิดสามสิบและบ้านไม้ซางหนาม-โถ้งสาแล
3. อำเภอปาย คือ เส้นทางบ้านเมืองน้อย - ห้วยปาย
4. อำเภอขุนยวม คือ เส้นทางบ้านต่อแพ - ประดู่เมือง
5. อำเภอแม่ลาน้อย คือ เส้นทางบ้านแม่โล - แม่ลา
6. อำเภอแม่สะเรียง คือ เส้นทางบ้านเสาหิน
7. อำเภอสบเมย คือ เส้นทางแม่เงา - บ้านอุมโล๊ะและบ้านแม่สามแลบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes)

1. ได้ค้นพบแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. ได้ทราบความต้องการผลิตภัณฑ์และบริการเพิ่มเติมจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. ได้ทราบพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศทั้งที่เป็นเชิงสร้างสรรค์หรือเป็นปัญหาต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. ได้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวในมุมมองของนักท่องเที่ยวและภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. ได้บทสรุปรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและการตลาดที่เหมาะสม สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้

1. ชมรมทัวร์มัคคุเทศก์และเกสต์เฮาส์ได้นำผลการวิจัยไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางประกอบการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนได้นำผลการวิจัยไปพัฒนาจัดทำเป็นหลักสูตรระดับอนุปริญญาโทโปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการบริการการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 2

แนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดเมืองแม่ฮ่องสอนมีประวัติความเป็นมายาวนานแต่ในอดีตตั้งแต่ก่อนยุคประวัติศาสตร์แต่ไม่มีเอกสารในการค้นคว้าเพียงแต่คาดคะเนจากหลักฐานโบราณที่ขุดพบ เช่น เครื่องมือหินกะเทาะ เครื่องปั้นดินเผาจากเตาเผาเวียงกาหลง เป็นต้น สันนิษฐานว่าอยู่ในสมัยอาณาจักรลานนา

สมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเพียงชุมชนบ้านป่า มีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่ตามรอยต่อระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ พื้นที่ส่วนนี้เป็นช่องทางที่กองทัพประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ผ่าน เพื่อมาตีกรุงศรีอยุธยาและหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทยเท่านั้น จนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประมาณปี พ.ศ. 2374 เจ้าผู้ครองเชียงใหม่ องค์ที่ 5 นามว่า พระเจ้ามโหตรประเทศ ได้ให้เจ้าแก้วเมืองมาเป็นแม่กอง นำไพร่พลช้างต่อและหมอบถวายออกสำรวจสถานการณ์ชายแดนด้านตะวันตกและให้จับช้างป่าไปใช้งานที่นครเชียงใหม่ เจ้าแก้วเมืองมาได้พบหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ทำเลดี มีหมู่บ้านกินดินโป่งชุกชุม จึงตั้งหมู่บ้านขึ้นและเรียกชื่อว่าบ้านโป่งหมู (คือ บ้านปางปางหมูในปัจจุบัน) แล้วเลือกพะกาหม่องเป็นผู้นำ พะกาหม่องได้ร่วมกับเจ้าแก้วเมืองมาคล้องช้างทางทิศใต้ของหมู่บ้านจนได้ช้างป่าเพียงพอ และเดินทางมาถึงหมู่บ้านอีกแห่ง ซึ่งมีร่องน้ำเหมาะแก่การฝึกช้างป่า จึงหยุดไพร่พลและฝึกช้างก่อนกลับเชียงใหม่ และได้แต่งตั้งให้เจ้าแสนโกม บุตรเขยของพะกาหม่อง เป็นผู้ใหญ่บ้าน และตั้งหมู่บ้านว่าแม่ฮ่องสอน หมายถึง ที่มีร่องน้ำฝึกช้าง ต่อมาจึงเป็นชื่อของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2399 ได้เกิดการสู้รบในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ทำให้ชาวไทยใหญ่จากเมืองจ๋ามก่าและเมืองหมอกใหม่ อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านปางหมูและบ้านแม่ฮ่องสอนเพิ่มขึ้น ในการอพยพครั้งนั้น มีบุคคลสำคัญ 2 คน คือ เจ้าฟ้าโกห่ล่านและชานกะเล ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าว หลังจากเข้ามาอยู่เมืองไทย ชานกะเลได้ช่วยงานจนเป็นที่รักใคร่ของพะกาหม่อง จึงได้ยกบุตรสาวครองชื่อ นางใส ให้เป็นภรรยาชานกะเล ได้นำครอบครัวลงได้มาอยู่ที่เมืองกุ่มลมหรือขุนยวมปัจจุบัน และได้เป็นผู้ปกครองเมืองกุ่มลมเป็นคนแรก ต่อมานางใสถึงแก่กรรม เจ้าฟ้าโกห่ล่านจึงได้ยกหลานสาวชื่อ เจ้านางเมืง ให้เป็น ภรรยา ชานกะเลปกครองเมืองกุ่มลมได้

เจริญรุ่งเรืองมีการค้ากับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามสามารถส่งค่าตอบแทนให้เจ้านครเชียงใหม่มากจนกระทั่งปี พ.ศ. 2417 เจ้าอินทวิชยานนท์ได้แต่งตั้งให้ชานกะเลเป็นพญาสิงหนาทราชา ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนจนถึงแก่กรรม ในปี พ.ศ. 2427 เจ้านางเมี้ยวได้ปกครองเมืองสืบต่อมา และมีการเปลี่ยนผู้ปกครองหลายคน จนถึงปี พ.ศ. 2443 สมัยรัชกาลที่ 5 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม เมืองยวมใต้ (แม่สะเรียง) และเมืองปาย ตั้งเป็นเชียงใหม่ตะวันตก พ.ศ. 2446 เปลี่ยนเป็นบริเวณพายัพเหนือ ขึ้นตรงต่อมณฑลพายัพ และตั้งที่ว่าการเมืองแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2453 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงโปรดให้ตั้งเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และโปรดเกล้าฯ ให้พระศรีสุราษฎร์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรก จนถึงปี พ.ศ. 2476 จึงได้โอนขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทยจนถึงปัจจุบัน จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งมีต้นกำเนิดคือ ร่องน้ำสอนหรือฝักช้าง จึงได้ใช้รูปช้างในท้องน้ำเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเป็นเมืองที่มีศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยเฉพาะศิลปะและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่และความหลากหลายของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย เผ่ากะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ ม้ง ลัวะ จีนฮ่อและไทยใหญ่ เป็นต้น มีคำขวัญประจำจังหวัดว่า “หมอกสามฤดู กองมูเสียดฟ้า ป่าเขียวขจี ผู้คนดี ประเพณีงาม ลือนามถิ่นบัวตอง” มีวิสัยทัศน์ประจำจังหวัดว่า “จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์รักษาสีเขียวและทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มบทบาทการค้าชายแดน ดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต” และมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัด 5 ด้าน คือ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ด้านการเกษตร ยุทธศาสตร์ด้านการค้าการลงทุนและการพัฒนาอุตสาหกรรม ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงชายแดน

ที่ตั้งและขนาด

จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทิศเหนือติดกับทิวเขาแดนลาวทางภาคเหนือและอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนประมาณ 95 % เป็นพื้นที่ภูเขา ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 17 องศา-38 องศาและเส้นแวง (ลองจิจูด) 20 องศา-98 องศา ตะวันออกมีความยาวของพื้นที่จากเหนือจรดใต้ประมาณ 250 กิโลเมตรความกว้างประมาณ 95 กิโลเมตร จากกรุงเทพฯ มีระยะทางประมาณ 940 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 12,681.259 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,925,812.5 ไร่ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคเหนือและ

เป็นอันดับ 7 ของประเทศและพื้นที่ทุกอำเภอมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์

ทิศเหนือและทิศตะวันตกติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ โดยมีเขตติดต่อกับพื้นที่ของรัฐฉาน (ไทยใหญ่) รัฐกะยา(กระเหรี่ยงแดง)และรัฐคอกทูเล(เขตกระเหรี่ยงขาว) และมีแม่น้ำสาละวินกับแม่น้ำเมยเป็นแนวกันเขตอำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมย

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่วัง อำเภอฮอด และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและยังเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ประมาณ 90% โดยมีพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลสูงสุดประมาณ 2,000 เมตร ในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัดในฤดูหนาวอากาศหนาวจัดและในฤดูฝนฝนจะตกชุก นอกจากนี้จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปี ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขาสูง มีพื้นที่อยู่บนที่สูงเหนือระดับน้ำทะเล ทำให้อุณหภูมิสูงในตอนกลางวันเนื่องจากถูกแสงแดด ส่วนในตอนกลางคืนจะได้รับอิทธิพลจากลมภูเขาทำให้อากาศเย็นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเมื่อความร้อนในตอนกลางวันลอยตัวขึ้นปะทะกับความชื้นของอากาศ จึงทำให้เกิดหมอกปกคลุมโดยทั่วไปในตอนกลางคืน สภาพอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดู อุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ยประมาณ 41.6 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดโดยเฉลี่ยประมาณ 9.5 องศาเซลเซียส และมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 800-1,000 มิลลิเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ประมาณ 6,976,650 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 88.02 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ตามทิวเขาถนนธงชัยและเทือกเขาแดนลาว มียอดเขาแม่ยะเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2,005 เมตร อยู่ในบริเวณทิวเขาถนนธงชัยในเขตอำเภอปาย และมีพื้นที่ราบที่เหมาะสมสำหรับเพาะปลูกเพียง 211,413 ไร่ หรือร้อยละ 2.6 ของพื้นที่จังหวัด

เขตการปกครอง

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเคยมีผู้คนมาอาศัยมานานกว่า 10,000 ปี ประมาณ 170 ปีที่ผ่านมา มีชาวไต (ไทยใหญ่) จากรัฐฉานประเทศพม่า มาทำกินอยู่และได้รวมตัวตั้งหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งเรียกว่า “ก้าง” ปกครองและดูแลความเป็นอยู่ พ.ศ. 2417 ได้ยกเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมือง

หน้าด่าน มีพญาสิงหนาทราชา เป็นพ่อเมืองคนแรก เรียกว่าเจ้าฟ้า และมีเมืองขุนยวมและเมืองปาย เป็นเมืองรอง พ.ศ. 2440 มีการแบ่งเขตการปกครองเป็น 4 ส่วน คือ แขวงเมืองปาย แขวงเมืองแม่ฮ่องสอน แขวงเมืองขุนยวม แขวงเมืองยวม และในปี พ.ศ. 2476 ได้ยกแม่ฮ่องสอนเป็น จังหวัด โดยมี 4 อำเภอ ที่มาจากแขวงเดิม

ปัจจุบัน จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีจำนวนประชากรทั้งหมด 246,848 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน แม่สะเรียง ขุนยวม ปาย ปางมะผ้า แม่ลาน้อยและอำเภอสบเมย ส่วนราชการปกครองส่วนท้องถิ่น จำแนกเป็น 1 เทศบาลเมือง 4 เทศบาลตำบล 44 อบต. และ 415 หมู่บ้าน

ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากภูมิประเทศของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นภูเขา จึงมีสายหมอกครอบคลุมอยู่ตลอดปี ภูมิอากาศโดยทั่วไปจะหนาวจัดในฤดูหนาวและร้อนจัดในฤดูร้อน ในปี พ.ศ. 2547 มีอุณหภูมิต่ำสุด 20.06°C และสูงสุด 26.44°C ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยต่ำสุด 50.50% และสูงสุด 91.18% จำนวนวันที่ฝนตกรวม 128 วัน ปริมาณน้ำฝนวัดได้ประมาณ 1,283.2 มิลลิเมตร จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น ในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัด ในฤดูหนาวอากาศจะหนาวจัดและในฤดูฝนจะมีฝนตกชุกมาก นอกจากนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปี ทั้งนี้ มีสาเหตุเนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขา มีพื้นที่อยู่บนที่สูงเหนือระดับน้ำทะเล ทำให้มีอุณหภูมิสูงในตอนกลางวันเนื่องจากถูกแสงแดด ส่วนในตอนกลางคืนจะได้รับอิทธิพลลมภูเขาทำให้อากาศเย็นลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเมื่อความร้อนในตอนกลางวันลอยตัวขึ้นปะทะกับความชื้นของอากาศ จึงทำให้เกิดหมอกปกคลุมโดยทั่วไปในตอนกลางคืน สภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดู

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงระหว่างกลางเดือนกุมภาพันธ์ – กลางเดือนพฤษภาคม จะมีอากาศร้อนอบอ้าว โดยอุณหภูมิที่สูงที่สุดวัดได้ 43.6 องศาเซลเซียส เมื่อกลางเดือนพฤษภาคม 2541

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนพฤษภาคม – เดือนตุลาคม จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้อากาศชุ่มชื้นฝนจะตกชุกมาก ซึ่งจะมีปริมาณมากที่สุดในเดือนสิงหาคม โดยเฉลี่ยวัดได้ประมาณ 257.30 มิลลิเมตร รวมทั้งปีฝนตกโดยเฉลี่ยประมาณปีละ 1,307.34 มิลลิเมตร และในรอบหนึ่งปีจะมีฝนตกเฉลี่ย 144 วัน

อุทุนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – กลางเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและความกดอากาศจากประเทศจีน อากาศจะหนาวเย็นมาก อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 3.9 องศาเซลเซียส เมื่อเดือนธันวาคม 2542

การคมนาคมและขนส่ง

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการคมนาคมและขนส่งได้ 2 ทาง คือ ทางบกและอากาศ

การคมนาคมทางบก

สามารถเดินทางระหว่างจังหวัดได้ 3 เส้นทาง คือ

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 จากจังหวัดเชียงใหม่ ผ่าน อ. สอด อ. แม่สะเรียง อ. เมือง ระยะทางประมาณ 350 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 7 ชั่วโมง เส้นทางมีสภาพเป็นถนนลาดชันและมีทางโค้งจำนวนถึง 1,864 โค้ง
2. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1095 จากจังหวัดเชียงใหม่ ผ่าน อ. แม่แตง อ. ปาย ถึง อ. เมือง ระยะทางประมาณ 245 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 5 ชั่วโมง สภาพถนนจะมีความลาดชันกว่าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108
3. ทางหลวงหมายเลข 1085 จาก อ. แม่สอ จ. ตาก อ. สบเมย อ. แม่สะเรียง ถึง อ. เมือง ระยะทางประมาณ 394 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 7 ชั่วโมง

การคมนาคมทางอากาศ

ปัจจุบันมีเที่ยวบินแม่ฮ่องสอน – เชียงใหม่ โดยบริษัทการบินไทยจำกัดและบริษัทนกแอร์ ทำการบินทุกวันระหว่างเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน วันละ 3 – 4 เที่ยวบิน

สาธารณสุข

สาธารณสุข โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนครบทุกอำเภอ คนในชนบทเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขมากขึ้น พบว่า หญิงมีครรภ์ได้รับบริการทำคลอดมากขึ้น เด็กประถมได้รับวัคซีนครบเพิ่มขึ้น มีโรงพยาบาลรัฐบาล 7 แห่ง โรงพยาบาลเอกชน 1 แห่ง สถานีอนามัย 71 แห่ง คลินิกทุกประเภท 19 แห่ง สถานบริการชุมชน 56 แห่ง

ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ร้อยละ 77.50 นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา คือ ศาสนาคริสต์ประมาณร้อยละ 20.90 นับถือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ 0.50 และที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 1.10 นับถือศาสนาอื่น ๆ โดยมีจำนวนศาสนสถานที่ใช้ในการปฏิบัติ ศาสนกิจ ดังนี้

1. มีวัดทั้งสิ้น 136 แยกเป็นพระอารามหลวง 1 วัด วัดราษฎร์ 135 วัด และแยกเป็นวัด มหานิกาย 130 วัด วัดธรรมยุต 6 วัด สำนักสงฆ์ 126 แห่ง วัดร้าง 11 แห่ง วัดพัฒนาตัวอย่าง 11 วัด วัดที่เป็นอุทยานการศึกษา 7 วัด มีพระภิกษุ 387 รูป แยกเป็นมหานิกาย 365 รูป ธรรมยุต 22 รูป สามเณร 341 รูป แยกเป็นมหานิกาย 334 รูป ธรรมยุต 7 รูป
2. โบสถ์คริสต์ จำนวน 128 แห่ง แยกเป็นโบสถ์คาทอลิก 71 แห่ง โบสถ์โปรเตสแตนต์ 57 แห่ง
3. มัสยิดของศาสนาอิสลาม จำนวน 5 แห่ง

แหล่งน้ำธรรมชาติ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำปาย ซึ่งมีต้นกำเนิดจากทิวเขาดอนธงชัย ไหลผ่าน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นระยะทาง 135 กิโลเมตร ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสาละวินในประเทศ สาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ และแม่น้ำยวม ซึ่งมีต้นกำเนิดจากภูเขาทางด้านตะวันออกของ อำเภอขุนยวมไหลผ่านอำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอแม่สะเรียง ไปบรรจบกับแม่น้ำเมยที่จังหวัดตาก มีความยาว 160 กิโลเมตร นอกจากนี้ ยังมีแม่น้ำสะเมค ซึ่งมีต้นกำเนิดจากดอยแม่สะเมค ไหลผ่านอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนลงสู่แม่น้ำปาย

ป่าไม้

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชันสลับซับซ้อน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ ตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ป่าไม้มีหลากหลายประเภท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกไม้แดงและป่า เบญจพรรณ ป่าไม้นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ป่าไม้มี ประมาณร้อยละ 90.50 ของพื้นที่ทั้งหมด หรือประมาณ 11,476.5 ตารางกิโลเมตร ของพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีไม้สักคุณภาพเยี่ยม ส่วนไม้เนื้อแข็งที่มีคุณภาพดีซึ่งหาได้ยากในท้องถิ่นที่อื่น แต่ยังมีมากในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ตะเคียน ไม้พลวง ไม้ประดู่ ไม้แดง เป็นต้น

ด้วยเหตุที่พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีไม้หายากมาก ทำให้มีการบุกรุกตัดไม้เพื่อการค้าเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ จำนวนป่าลดน้อยลงเนื่องมาจากสาเหตุการเกิดไฟไหม้ป่า โดยพบว่า ส่วนใหญ่เกิดจากการหาของป่ามากที่สุดประมาณร้อยละ 38.23 รองลงมาเป็น การเผาไร่ ร้อยละ 25.28 ที่เหลือมีสาเหตุมาจากการล่าสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

แร่ธาตุ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเหมืองแร่จำนวน 7 เหมือง ให้มีการสัมปทาน 7 เหมือง จำนวน 13 แปลง เปิดทำการเหมือง 11 แปลง โดยแร่ธาตุที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ผลิตได้แก่ ฟลูออไรด์ แบไรต์ แร่หินอุตสาหกรรม เพื่อการก่อสร้างและแร่เฟลด์สปาร์ เป็นต้น

อาชีพ

อาชีพหลักของประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ การเกษตร ซึ่งมีการเพาะปลูกพืชไร่ที่สำคัญ เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ข้าวไร่ และข้าวโพด อาชีพอื่น ๆ รองลงมาก็คือ ปลูกผักและผลไม้ชนิดต่าง ๆ พืชผักที่ผลิตได้มาก คือ กระเทียม ขิงและกะหล่ำปลี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานว่าในปี พ.ศ. 2546 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) ตามราคาประจำปี 7,964 ล้านบาท รายได้เฉลี่ย ต่อหัว 32,863 บาท

ประชากร

ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยหลายชนเผ่า คือ

กลุ่มแรกคือ คนในพื้นที่ราบ คนไทยเชื้อสายไทยใหญ่ หรือคนไต เป็นกลุ่มที่อยู่บนพื้นที่ราบ และเป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด อพยพมาจากภูฏานของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์

กลุ่มที่สองคือชาวไทยภูเขา ส่วนใหญ่จะอาศัยและประกอบอาชีพอยู่บนพื้นที่สูง มีอยู่หลายกลุ่มประกอบด้วย กะเหรี่ยงขาว (ปกากะญอ) ,กะเหรี่ยงแดง (คะยา),ลีซอ (ลีซู),มูเซอ คำ,มูเซอแดง(ลาฮู), ลัว (ละว้า) ,แม้ว (ม้ง),และมีกลุ่มจีนฮ่อหรือยูนานและกลุ่มที่อพยพมาจากภัยสงคราม คือ กะเหรี่ยงคอยาว(กะยาน),โดยชาวไทยภูเขาจะกระจัดกระจายตามอำเภอต่างๆมีอยู่ในทุกอำเภอ

จากสถิติกรมการปกครอง ปี พ.ศ. 2547 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประชากรทั้งสิ้น 243,735 คน เป็นชาย 125,845 คน หญิง 117,890 คน ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล คิดเป็นร้อยละ

8.20 ที่เหลือส่วนใหญ่ ร้อยละ 91.80 อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 18.8 คนต่อตารางกิโลเมตร

การศึกษา

ในยุคก่อนชาวไทยใหญ่จะศึกษาจากหนังสือพื้นเมืองหรือหนังสือไตโดยมี จเรหรือพระภิกษุผู้มีความรู้เป็นผู้ถ่ายทอดให้ นอกจากนั้นก็จะมีการเรียนจากการประกอบอาชีพเช่น ช่างทอง,ช่างเหล็ก เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า “สลา” ซึ่งเป็นการศึกษานอกระบบที่มีการพัฒนามาตั้งแต่อดีต และมีโรงเรียนหลวงแห่งแรกในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2445 เป็นโรงเรียนระดับประถมในระยะแรก ปัจจุบันแม่ฮ่องสอนได้มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมหาวิทยาลัย จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ดำเนินการนโยบายด้านการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน จัดการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา

ประวัติการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในอดีตจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ เมืองไกลปืนเที่ยงอันทุรกันดารบนแผ่นดินไทย ข้าราชการที่ถูกส่งมาประจำในแม่ฮ่องสอนมีความรู้สึกว่าเหมือนถูกส่งเข้าคุก เพราะจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ในหุบเขาทั้งการคมนาคมเข้าและออกลำบาก จึงดูเหมือนถูกคุมขังหรือกักอณานิคม

กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในช่วงแรก ๆ จะเป็นกลุ่ม Back packers และเป็นกลุ่มเปิดตลาดทางการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งจุดที่น่าสนใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในช่วงแรก ๆ เป็นเรื่องความสนใจเกี่ยวกับธรรมชาติควบคู่กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน กิจกรรมหลักเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวในช่วงแรก คือ เดินป่า (Trekking Tour) โดยมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้นำพาเดินป่าในจุดเดินป่าต่าง ๆ

การเดินทางของนักท่องเที่ยวช่วงแรก ๆ มาโดยรถยนต์ หลังจากปี 2525 นักท่องเที่ยวเริ่มนิยมเดินทางโดยเครื่องบินเพิ่มขึ้น

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเริ่มมีกระแสที่คนสนใจเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทั้งชาวไทยและต่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2528 ชาวเขาเผ่ากะยัน (กระเหรี่ยงคอยาว) ได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาครัฐกิจในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและหน่วยงานราชการจึงได้เล็งเห็นเป็น

โอกาสในการสร้างเป็นจุดขายในด้านการท่องเที่ยว จึงได้จัดงานเปิดตัวการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน (LongNeck world)

ปี 2536 ภาคธุรกิจและภาคเอกชนได้ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดอบรมเรื่อง มัคคุเทศก์ ขึ้นเพื่อเป็นการยกมาตรฐานทางการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน พร้อมกับได้จัดตั้งชมรมทัวร์มัคคุเทศก์และเกสต์เฮาส์ขึ้น ในปี พ.ศ. 2540 กลุ่มผู้ประกอบการได้จัดตั้งชมรมเกี่ยวกับธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น ชมรมชาวเรือ ชมรมรถบริการนำเที่ยว ชมรมช้าง ชมรมโรงแรม ชมรมร้านอาหาร ชมรมร้านขายของที่ระลึก และขณะเดียวกันตัวแทนกลุ่มชมรมต่างๆ ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการประสานงานของชมรมทัวร์มัคคุเทศก์และเกสต์เฮาส์ มีวัตถุประสงค์ให้เป็นองค์กรที่จะประสานงานกับภาคีด้านการท่องเที่ยวและชมรมต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และภาคีท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2548 วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดอบรมมัคคุเทศก์บัตรสีชมพูให้แก่กลุ่มผู้ประกอบการด้านธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้มีการบริการด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวอย่างถูกกฎหมายและมีมาตรฐานและมีการเปิดโปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวเพื่อให้บริการด้านธุรกิจการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาพฤติกรรมในการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ตามเส้นทางพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมตามเส้นทางพื้นที่กำหนดและการเก็บข้อมูลความต้องการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การนำเสนอรูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยและคณะจึงได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว พฤติกรรมผู้บริโภคในด้านการท่องเที่ยว แนวทางการตลาดการท่องเที่ยวและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาเสนอ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งของมนุษย์มาช้านาน ทั้งที่เป็นการพักผ่อนและเป็นการทำงาน การท่องเที่ยวเริ่มต้นตั้งแต่อาณาจักรยุคเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (The Renaissance) ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษ จนมาถึงยุคปัจจุบัน หลังจาก

การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 ถือเป็นจุดแบ่งระหว่างการท่องเที่ยวในยุคอดีตกับปัจจุบัน ในปี ค.ศ. 1950 ถือเป็นจุดเริ่มของการท่องเที่ยวในยุคใหม่และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวที่มีคนนิยมท่องเที่ยวมากในช่วงหลังศตวรรษที่ 20

ในปัจจุบันผู้คนมีความต้องการในการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น กลายเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิตของเรา เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนหลายอย่าง เช่น เส้นทาง การเดินทาง การคมนาคมสะดวกสบาย ความปลอดภัย การสื่อสาร การใช้จ่าย การให้บริการ ฯลฯ ประกอบกับคนในปัจจุบันรู้จักการแบ่งสรรการใช้เงิน มีการเก็บเงินไว้เพื่อเป็นทุนในการเดินทางไปท่องเที่ยวและการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับการคมนาคมที่สะดวกสบายและรวดเร็วมากขึ้น รูปแบบของการท่องเที่ยวจึงมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น เริ่มมีการจัดทำธุรกิจนำเที่ยวในรูปแบบของ Package Tour ทั้งภายในและต่างประเทศ

ประเภทของการท่องเที่ยว

การเดินทางไปท่องเที่ยวทั้งในอดีตและปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. การท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ

ภายในประเทศ เช่น เที่ยวชมความงามของธรรมชาติทางภูมิศาสตร์ แหล่งทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ไปจากประเทศที่ตนอาศัยอยู่และผ่านกระบวนการระหว่างการเดินทาง เช่น ผ่านด่านศุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

การเดินทางไปท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศของนักท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ของการไปท่องเที่ยว ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 6 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อความสุขสำราญ
2. การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน
3. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรม
4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา
5. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ ประชุมสัมมนา เป็นต้น
6. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งพิจารณาได้จากการเติบโตทางการท่องเที่ยว อาศัยปัจจัยแต่ละตัวที่ประกอบกันสามารถสร้างอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวในภาพรวมได้ คือ

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญต่อความต้องการและการเติบโตของการท่องเที่ยว บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีรายได้เหลือจ่ายต่อครัวเรือนสูงจะมีความสามารถในการจ่ายเพื่อการท่องเที่ยว

2. ปัจจัยทางสังคม

การสมาคมกันของผู้คนในสังคมทั้งสังคมแบบเกษตรหรือสังคมแบบอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวพักผ่อนเป็นกิจกรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากใช้เวลาว่างจากการทำงานไปท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสังคมอีกอย่าง คือ วันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หรือการมีวันหยุด ทำให้การท่องเที่ยวแบบพักผ่อนเกิดขึ้นโดยทั่วไป การมีวันหยุดเป็นเหตุผลหนึ่งทำให้มีผลต่อการเติบโตด้านการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

3. ปัจจัยด้านประชากร

ครอบครัวสังคมสมัยใหม่มีแนวโน้มเป็นครอบครัวที่เล็กลง ไม่นิยมมีบุตรมากทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรมากเหมือนในอดีตและอัตราการมีอายุยืนของประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้มีเวลามากหลังเลิกทำงาน จึงนิยมไปพักผ่อนโดยการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเติบโตด้านการท่องเที่ยว เช่น การคมนาคม การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเงินตรา เป็นต้น ส่งผลต่อพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว

5. ปัจจัยด้านการเมือง

การเมืองเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการเดินทางไปท่องเที่ยวทั้งภายในและต่างประเทศ ทั้งในด้านการควบคุมจากรัฐบาลของแต่ละประเทศ กฎระเบียบหรือข้อตกลงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์การเมืองของโลก รวมทั้งการป้องกันประชาชนของตนเองจากอันตรายต่าง ๆ เช่น ความรุนแรงจากความขัดแย้ง ภัยธรรมชาติ หรือโรคติดต่อ เป็นต้น

ทฤษฎีจิตวิทยาการศึกษาแรงจูงใจ

การศึกษาแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวเป็นการศึกษาที่ประยุกต์หลักทางจิตวิทยามาอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น การศึกษาด้านแรงจูงใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องศึกษาความพึงพอใจ การตัดสินใจและการตลาดด้านการท่องเที่ยว

ทฤษฎีที่เป็นรู้จักและอ้างถึงเป็นส่วนมาก คือ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow ซึ่งได้อธิบายความต้องการของมนุษย์มาเป็นลำดับขั้น โดยเริ่มจากขั้นที่ 1 คือ ความต้องการด้านกายภาพ เช่น ความอบอุ่น ความสบาย ความหิว ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ลำดับที่ 2 คือ ความปลอดภัยและความมั่นคงของชีวิต ลำดับที่ 3 ความต้องการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ต้องการอยู่ร่วมกับสังคมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ลำดับที่ 4 ความต้องการมีชื่อเสียง ต้องการได้รับการยกย่อง เคารพนับถือของคนทั่วไป ลำดับที่ 5 การรู้จักตนเอง ความต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ตนอยากจะทำและตั้งปณิธานไว้

จากทฤษฎีความต้องการของ Maslow ดังกล่าว Dann (1981) ได้กำหนดลักษณะของสิ่งที่กระตุ้นที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวออกเป็น 7 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทดแทนความต้องการที่ขาดหายไป
2. สถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดแรงกระตุ้นในการท่องเที่ยว
3. ภาพลักษณ์ ทรรศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งกระตุ้นการมีการท่องเที่ยว
4. ข้อมูลข่าวสาร สื่อประเภทต่าง ๆ เป็นสิ่งกระตุ้นการท่องเที่ยว
5. วัตถุประสงค์ในการเดินทางเป็นสิ่งกระตุ้นทางการท่องเที่ยว
6. ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งกระตุ้นในการท่องเที่ยว
7. สิ่งกระตุ้นเป็นสิ่งที่มีความหมายและกำหนดรูปแบบด้วยตัวของมันเอง

จึงกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ใช้ตอบสนองความต้องการ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมือนกันอาจตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันก็ได้

พฤติกรรมการบริโภคการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมการบริโภคการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนั้นมีความแตกต่างจากพฤติกรรมของผู้บริโภคโดยทั่วไป กล่าวคือ การเดินทางท่องเที่ยวโดยมากแล้วจะมีการเตรียมการหรือวางแผนมาล่วงหน้าและนักท่องเที่ยวก็จะรอคอยวันเวลาที่กำหนดไว้มาถึง

รูปแบบของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจึงเป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว รูปแบบลักษณะของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวต่าง ๆ นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญรวมกัน คือ สิ่งกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยว

Velenc Smith (1978) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวในด้านการท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม โดยพิจารณาจากสิ่งที่นักท่องเที่ยวชอบไปยังแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการปรับตัวและความคาดหวังจากสิ่งที่จะได้รับการอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1. Explorer คือ นักท่องเที่ยวประเภทที่ชอบการท่องเที่ยวแบบค้นหาสิ่งใหม่ ๆ ต้องการที่จะเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์และปรับตัวเข้ากับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ
2. Elite คือ นักท่องเที่ยวประเภทที่ชอบเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่แปลกใหม่ ชอบใช้สิ่งของเครื่องอำนวยความสะดวกและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ดี
3. Off-beat คือ นักท่องเที่ยวประเภทที่ชอบไปท่องเที่ยวในสถานที่ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวมาก ไม่ชอบความวุ่นวาย จะใช้ชีวิตอยู่แบบเรียบง่ายและปรับตัวเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้ดี
4. Unusual คือ นักท่องเที่ยวประเภทที่มีความชื่นชอบในการเดินทางในลักษณะเชิงสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวหรือมีลักษณะแบบผจญภัย โดยเฉพาะที่อยู่ในบริเวณที่ไกล ๆ
5. Incipient คือ นักท่องเที่ยวประเภทที่ชื่นชอบเดินทางตามลำพังหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่อยากได้รับการต้อนรับและการบริการที่ดี
6. Mass tourist คือ นักท่องเที่ยวประเภทที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีค่านิยมหรือรสนิยมที่ทำให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นน้อย
7. Charter คือ นักท่องเที่ยวประเภทที่ชื่นชอบเดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจในสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ ๆ มีรสนิยมในการรับบริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีระบบและมีมาตรฐาน

Cohen (1972) ได้แบ่งประเภทของนักท่องเที่ยวในด้านลักษณะร่วมทางพฤติกรรมและบทบาททางสังคมออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. นักท่องเที่ยวที่ชอบเดินทางท่องเที่ยวแบบเป็นกลุ่มเป็นคณะ (Organized Mass Tourists) คือ ชื้อรายการนำเที่ยวกับบริษัทนำเที่ยวที่ได้เตรียมสิ่งที่อำนวยความสะดวกในการเดินทางให้

2. นักท่องเที่ยวที่ชอบเดินทางเป็นกลุ่มอิสระหรือส่วนบุคคล (Individual Mass Tourists) คือ ชอบเดินทางคนเดียวไม่ต้องมีผู้นำเที่ยวคอยดูแล

3. นักท่องเที่ยวที่ชอบแบบเป็นนักสำรวจ (Explorer) คือ นิยมแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเองด้วยความพึงพอใจในการที่จะศึกษาและทำความเข้าใจวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นและเปิดใจกว้างสำหรับประสบการณ์ใหม่ ๆ

4. นักเดินทางท่องเที่ยวที่ชอบแบบเป็นนักพเนจร (Drifter) คือ ชอบเดินทางโดยลำพังไม่ค่อยสนใจสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหรือหลีกเลี่ยงกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวอื่น ๆ นิยม

การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวดังกล่าว ซึ่งจะมีทั้งความเหมือนและแตกต่างกันตามเหตุที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมนั้น ๆ Plog (1972) ได้เสนอรูปแบบของนักท่องเที่ยวแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พวกนักท่องเที่ยวที่มีรสนิยมแตกต่างไปจากค่านิยมปกติของสังคม (Allocentric) ซึ่งจะท่องเที่ยวไปตามใจปรารถนา เช่น พักอาศัยหรืออยู่ปะปนกับคนในท้องถิ่น เป็นต้น

2. พวกนักท่องเที่ยวที่ทำตามค่านิยม แต่บางครั้งก็ทำตามอำเภอใจของตนเอง (Midcentric) ซึ่งจะเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและเริ่มเป็นที่รู้จักกันแล้ว เป็นต้น

3. พวกนักท่องเที่ยวที่ทำตามค่านิยมหรือบรรทัดฐานของสังคม (Psychocentric) ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวแบบปกติธรรมดา นิยมไปท่องเที่ยวแบบที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน เป็นต้น

นอกจากนี้ แรงจูงใจในการตัดสินใจเดินทางไปท่องเที่ยวก็เป็นเหตุหนึ่งที่เกิดการแสดงพฤติกรรมตัดสินใจในการเดินทางไปท่องเที่ยวตามที่ใจปรารถนา สุริรัตน์ เตชะทวีวรรณ(2545:71) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ ในการแสดงพฤติกรรมดังกล่าว คือ

1. สิ่งที่กระตุ้นความต้องการในการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งจูงใจต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวหรือช่วงเวลาที่จะให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจไปได้

2. สิ่งที่ถ่วงดุลความต้องการ คือ สิ่งต่างๆ ที่ทำให้ความต้องการถูกระงับไปหรือทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกต่อการไปท่องเที่ยวลดน้อยลงไป เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม เป็นต้น

3. สิ่งที่กระทบ หมายถึง ข้อมูลข่าวสารที่นักท่องเที่ยวได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกมองภาพแหล่งท่องเที่ยวนั้นแตกต่างกันออกไป

4. บทบาทของนักท่องเที่ยว หมายถึง สถานภาพของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันหรือรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

การเข้าใจความต้องการหรือพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวในแต่ละแบบนั้นก็มุ่งเพื่อที่จะตอบสนองและทำการตลาดตอบสนองได้อย่างเหมาะสมตามพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยว

แท้จริงแล้วพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย หรือมีเหตุปัจจัยอื่นๆ ที่เกื้อกูลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะส่งผลถึงการเพิ่มขึ้นลดลงหรือหายไปของนักท่องเที่ยว

จากสภาพการณ์การท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ที่เติบโตกับการพัฒนาการเดินทางของมนุษย์และมีความสัมพันธ์กับรายได้และเวลาว่าง รวมถึงปัจจัยอื่นๆ เช่น การศึกษา การใช้ชีวิต เป็นต้น แนวโน้มของประเภทของนักท่องเที่ยวจะเป็นรูปแบบใดนั้น ย่อมต้องพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น ความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งที่เป็นความสนใจแบบฉาบฉวยหรือความต้องการที่แท้จริงของสิ่งที่สนใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนนำผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมหรือก่อให้เกิดผล คือ ความพึงพอใจและประทับใจในการได้ไปท่องเที่ยว

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวดังกล่าว จะเป็นตัวกำหนดให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่มีความเหมาะสมและไม่เหมาะสมหรือเป็นตามกระแสนิยม ซึ่งก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวแสดงออกมา

การท่องเที่ยวในสมัยปัจจุบันมีความสะดวกสบายมากขึ้น ทั้งในด้านข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว การบันทึกการเดินทาง ภาพวาด ภาพถ่ายและอื่น ๆ เป็นสิ่งที่แทรกอยู่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ทั่วไปและกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ การเดินทางไปท่องเที่ยวจึงมีปัจจัยเกี่ยวข้องมากมาย ซึ่งเป็นการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนจากการพักผ่อนให้เพียงพอเพื่อที่จะทำงานต่อได้มาเป็นการทำงานเพื่อให้มีรายได้เพียงพอที่จะนำไปใช้จ่ายในการพักผ่อนโดยการท่องเที่ยว รูปแบบการใช้ชีวิตและแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงไปของรูปแบบการท่องเที่ยว การใช้ชีวิตรูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบันทั้งรูปแบบการพักผ่อน การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร และการคมนาคมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงรูปแบบการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและอนาคต

แนวทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว

ความเข้าใจเรื่องพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำการตลาด ด้วยธรรมชาติของการท่องเที่ยวทำให้นักการตลาดต้องมีการปรับตัวให้ทันกับการท่องเที่ยว รูปแบบใหม่ๆ จากบทวิเคราะห์ของ Poon (1993) การตลาดของการท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาใน 4 ปัจจัย คือ

1. การคาดการณ์ที่เปลี่ยนไป

การตลาดของการท่องเที่ยวนั้นเกี่ยวข้องกับการคาดการณ์ความต้องการของ นักท่องเที่ยว

2. ตลาดที่มีการแข่งขันสูง

ในการทำการตลาดที่จะต้องแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ดีกว่า ในสายตาของนักท่องเที่ยว

3. สังคมและสิ่งแวดล้อม

ต้องคำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม นั่นคือ สิ่งสำคัญของผลิตภัณฑ์และการใช้ ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

4. อำนาจของผู้บริโภค

ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีความรู้ในการเดินทางไปท่องเที่ยวมากและมีความต้องการ ที่หลากหลาย

การตลาดของการท่องเที่ยว คือ การบวนการที่เกี่ยวข้องกับการคาดการณ์และการ ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องมีการจัดการที่ดีกว่าคู่แข่งที่เป็นธุรกิจด้านการ ท่องเที่ยว เพื่อมุ่งหวังผลกำไรและประโยชน์ที่เกิดกับชุมชน ความสำเร็จ ระยะยาวอยู่ที่ความพึง พอใจของลูกค้า ซึ่งแนวทางการตลาดการท่องเที่ยวนั้นจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบดังนี้ คือ

1. การแบ่งกลุ่มตลาด

การแบ่งกลุ่มตลาดช่วยให้ธุรกิจ เข้าใจความคาดหวังของลูกค้าและช่วยให้มองเห็น โอกาส ทางธุรกิจใหม่ๆ ในการเลือกกลุ่มเป้าหมายและพยายามตอบสนองความต้องการของทุกคน

การแบ่งกลุ่มตลาด (Segmentation) เน้นไปที่ลูกค้าซึ่งจะเกี่ยวกับความต้องการ ลักษณะ นิสัย ความถี่ในการซื้อ โดยแบ่งกลุ่มตลาดจะต้องมีความชัดเจนใน 6 ประการ (Lumsdom,1997)

1. บอกลักษณะได้ (Identifiable) เช่น ความต้องการประโยชน์จากสินค้า

การบริการ

2. มีความเฉพาะตัว (Cohesive) แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ อย่างชัดเจน

3. สามารถวัดได้ (Measurable) โดยรู้จักประมาณการณื ขนาดของกลุ่มตลาด
ซึ่งมีเกณฑ์ที่เหมาะสมและวัดได้
4. เข้าถึงได้ (Accessible) ต้องเข้าถึงลูกค้าให้ได้
5. ปริมาณเพียงพอ (Substantial) ขนาดของกลุ่มตลาดจะต้องใหญ่เพียงพอหรือ
เป็นกลุ่มเล็กที่มีความเฉพาะตัวที่จะต้องมีการจ่ายสูง จึงจะคุ้มกับงบประมาณและ
ทรัพยากรที่จะลงทุนกับกลุ่มตลาดนั้น
6. ปฏิบัติการได้ (Actionable) สามารถสร้างกิจกรรมในการวางตำแหน่ง
ผลิตภัณฑ์สำหรับกลุ่มตลาดได้

2. ราคา (Price)

ราคาเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญทางธุรกิจ เช่น การแข่งขันส่วนแบ่งทางการตลาด การ
วางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ การปรับภาพลักษณ์ การแบ่งกลุ่มตลาดและการสร้างความแตกต่างให้กับ
ผลิตภัณฑ์ เป็นต้น การรับรู้ของลูกค้ามีความสัมพันธ์กับราคาและคุณภาพของสิ่งที่ได้รับ ราคา
จะเป็นปัจจัยที่ลูกค้าพิจารณาอย่างน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์นั้น ๆ นอกจากนี้องค์ประกอบ
อื่น ๆ ที่มีส่วนในการกำหนดราคา เช่น ภาพลักษณ์ ความสะดวก เป็นต้น

3. ช่องทางในการจัดจำหน่าย (Place : Distribution in tourism)

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีช่องทางการจัดจำหน่ายคล้ายกับสินค้าทั่วไป แต่ทำหน้าที่
เป็นประตูที่จะเปิดไปยังแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเชิญนักท่องเที่ยวให้ไปใช้บริการ เช่น ธุรกิจการจัด
นำเที่ยว (Tour operators) และตัวแทนจำหน่าย (Travel agents) หรือช่องทางที่จะติดต่อได้
โดยตรงโดยไม่ผ่านตัวกลาง เช่น การจองตรงหรือการขายตรงผ่านทาง Internet เป็นต้น

4. การส่งเสริมการขาย (Promotion)

การส่งเสริมการขายเป็นการสื่อสารให้ลูกค้าเข้าถึงสินค้าหรือบริการที่มีให้ เช่น การให้
ข้อมูล การชักชวนลูกค้า การโฆษณา การจัดกิจกรรมการขาย การจัดแสดง ณ จุดขาย การส่ง
ไปรษณีย์ถึงลูกค้า การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

5. คน (People)

ตามธรรมชาติของการท่องเที่ยว คนหรือพนักงานมีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับคุณภาพ
ของผลิตภัณฑ์โดยรวมและจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ เช่น
รอยยิ้ม และทัศนคติในการให้บริการด้วยความจริงใจ

6. การบรรจุภัณฑ์ (Packing)

การบรรจุภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การบริการต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วตั้งราคารวม ซึ่งอาจจะรวมถึงที่พัก อาหารและการเดินทาง เป็นต้น

7. การจัดงาน (Programming)

การจัดงานหรือกิจกรรมเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกเหนือไปจากการประชาสัมพันธ์งานเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่

8. พันธมิตร (Partnership)

การสร้างพันธมิตรหรือความร่วมมือทางการตลาดเป็นความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ศาสตราจารย์อริศรี ปาณินท์ และคณะ(2536,หน้า88-89) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การศึกษาเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่องทั้งในด้านกายภาพ วัฒนธรรมท้องถิ่น ลักษณะเฉพาะทางธรรมชาติ...พบว่า ลักษณะเด่นของเมืองแม่ฮ่องสอนที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ตัวชุมชนเมืองต่าง ๆ ซึ่งยังคงลักษณะของท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด ในชุมชนเมืองแต่ละแห่งสามารถสะท้อนภาพของลักษณะพื้นบ้าน ซึ่งเห็นได้จากสภาพแวดล้อมกายภาพของการตั้งถิ่นฐาน การกระจัดกระจายของชุมชน ความกว้างของถนนซึ่งสัมพันธ์กับขนาดและกลุ่มของสถาปัตยกรรมศาสนสถานซึ่งสัมพันธ์กับชุมชน สัดส่วนของสถาปัตยกรรมในเมืองซึ่งยังคงคุณลักษณะท้องถิ่น วัสดุและรูปลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรม ซึ่งให้บรรยากาศและจินตภาพของเมืองและชุมชนที่ต่างไปจากชุมชนเมืองอื่น

2. ลักษณะโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งสวยงามและยังคงความสำคัญของคุณค่าตามธรรมชาติอย่างสูง อันได้แก่ ถ้ำ น้ำตก น้ำพุร้อนและอื่น ๆ

3. ชุมชนบทซึ่งยังให้คุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างสูงทั้งในแง่กายภาพ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีวัฒนธรรมไต (ไทยใหญ่) เป็นวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มซึ่งสมควรแก่การอนุรักษ์...

1.2 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในเมืองแม่ฮ่องสอน นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีคุณค่าในระดับสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งอื่นๆ ในประเทศและบางแห่ง เช่น ถ้าหลายแห่ง มีคุณค่าสูงเปรียบเทียบได้ในระดับนานาชาติ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีคุณค่ามากมาย และยังไม่ได้มีการสำรวจอย่างเป็นทางการ ผู้ที่ทำการสำรวจ คือ คณะสำรวจชาวต่างประเทศ ซึ่งบันทึกข้อมูลเก็บไว้เป็นส่วนตัว ดังนั้น การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จำเป็นต้องศึกษาในรายละเอียดเพิ่มเติมอย่างมาก การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องกระทำอย่างระมัดระวัง ที่จะไม่ทำลายแหล่งท่องเที่ยวโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์...

งานวิจัยของศาสตราจารย์อรรศิริ ปาณินท์ และคณะได้เปิดประเด็นให้ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญในการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีคุณค่ามากและมีศักยภาพที่จะประกาศเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ดังเช่นในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยและคณะได้กำหนดไว้เป็นทิศทางในการสำรวจและศึกษาถึงพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ชุมชน ผู้ประกอบการและภาคีด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยที่ศาสตราจารย์อรรศิริ ปาณินท์และคณะได้เปิดประเด็นให้มีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อที่จะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นไปอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ

1. นักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 400 คน
2. นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 400 คน
3. ภาวี่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้แก่
 - 3.1 ชมรมทัวร์มัคคุเทศก์แม่ฮ่องสอน จำนวน 50 คน
 - 3.2 ผู้ประกอบการ จำนวน 100 คน
 - 3.3 ชุมชน จำนวน 150 คน

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยเส้นทางที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำแนกเป็นอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

1. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน คือ เส้นทางบ้านทุ่งมะส้าน - นาป่าจาด - คาหาม - ห้วยผึ้ง - นามน - ตลาดชายแดนและเส้นทางบ้านน้ำเพียงดิน
2. อำเภอปางมะผ้า คือ เส้นทางบ้านกิดสามสิบและบ้านไม้ซางนาม-โถ้งสาแล
3. อำเภอปาย คือ เส้นทางบ้านเมืองน้อย - ห้วยปาย
4. อำเภอขุนยวม คือ เส้นทางบ้านต่อแพ - ประดู่เมือง
5. อำเภอแม่ลาน้อย คือ เส้นทางบ้านแม่โถ - แม่ลา
6. อำเภอแม่สะเรียง คือ เส้นทางบ้านเสาหิน
7. อำเภอสบเมย คือ เส้นทางแม่เงา - บ้านอุมโละและบ้านแม่สามแลบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความคิดเห็น
2. กล้องบันทึกภาพ
3. ยานพาหนะ (รถยนต์)

4. อุปกรณ์เครื่องพิมพ์ เครื่องเขียน
5. อุปกรณ์การเดินป่าบางพื้นที่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. วิธีการศึกษา

1.1 การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสำรวจและออกแบบสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใน
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2 การประชุมร่วมกลุ่มมัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชนในพื้นที่
ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3 การศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวใน
จังหวัดแม่ฮ่องสอนจากมัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่

2.การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวนค่า
ร้อยละ ค่าเฉลี่ย

แนวทางการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ระยะ

ระยะที่ 1

1. จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและ
เป้าหมายในการวิจัยและจัดเตรียมเอกสาร
2. รวบรวมข้อมูลและสภาพทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. จัดเก็บข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. ออกสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมาย (แหล่งท่องเที่ยวใหม่)
5. เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ (แบบสอบถาม)

ระยะที่ 2

1. เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ
2. วิเคราะห์ข้อมูลและสภาพทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. วิเคราะห์สภาพของแหล่งท่องเที่ยวเดิมของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีอยู่
4. วิเคราะห์ถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทาง
มาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. วิเคราะห์สภาพแหล่งท่องเที่ยวใหม่จากการสำรวจ

6. วิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มประชากรในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใหม่
7. วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ประกอบการและมัคคุเทศก์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
8. วิเคราะห์สถานการณ์และความเป็นไปในภาคการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
9. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

ระยะที่ 3 จัดทำสรุปผลการดำเนินงานวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยในบทที่ 3 เรื่อง ระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยและคณะ ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แหล่งท่องเที่ยวที่ได้ดำเนินการสำรวจใหม่ตามพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้และได้ออกแบบสำรวจ สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการบริโภคของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ชาวต่างประเทศ ชุมชนในพื้นที่ เป้าหมายในการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่และความคิดเห็นของผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยนำเสนอผลของการวิจัย ดังนี้

1. พฤติกรรมการบริโภคและพฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. แหล่งท่องเที่ยวที่พบใหม่ในเส้นทางสำรวจตามพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้
4. ตอบคำถามวิจัย

1. พฤติกรรมการบริโภคและพฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัยได้ออกแบบสำรวจและแบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อเก็บข้อมูลในเรื่อง พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการเก็บข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้จัดทำชุดแบบสอบถามความคิดเห็นของบุคคลกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม คือ

1. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย
2. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ
3. แบบสอบถามความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่เป้าหมายของเส้นทางวิจัย
4. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการวิเคราะห์ผลแบบสอบถามทั้ง 4 กลุ่ม ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้สรุปผลการตอบแบบสอบถามของแต่ละชุด เพื่อนำมาประมวลให้เห็นเป็นภาพที่แสดงออกถึงพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ อีกทั้งมุมมองของคนชุมชนในพื้นที่เป้าหมายเส้นทางการวิจัยและความคิดเห็นของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่มีต่อนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ช่วงเดือน กันยายน พ.ศ. 2548 ถึง เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549 จำนวน 400 คน (เป็นเพศชาย จำนวน 167 คน และเพศหญิง จำนวน 233 คน) ตามแบบสอบถามงานวิจัยความต้องการของนักท่องเที่ยวคนไทยและความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ข้อมูลจากตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวชาวไทย ซึ่งเดินทางมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย คือ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน สุรินทร์ ตาก น่าน พิจิตร พิษณุโลก ขอนแก่น แพร่ สุโขทัย ตราด ชลบุรี ระยอง ชุมพรและจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

อายุของนักท่องเที่ยว อายุต่ำกว่า 15 ปี คิดเป็น 1.82 % อายุระหว่าง 15-24 ปี คิดเป็น 14.55 % อายุระหว่าง 25-34 ปี คิดเป็น 40 % อายุระหว่าง 35-44 ปี คิดเป็น 21.82 % อายุระหว่าง 45-54 ปี คิดเป็น 16.36 % อายุระหว่าง 55-64 ปี คิดเป็น 5.45 % และอายุระหว่าง 65 ปีขึ้นไป คิดเป็น 0 %

สถานภาพ เป็นโสด คิดเป็น 34.54 % สมรส คิดเป็น 61.82 % และอื่นๆ 3.6 %

รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 10,000 บาท คิดเป็น 40 % ระหว่าง 10,000-14,999 บาท คิดเป็น 24 % ระหว่าง 15,000-29,999 บาท คิดเป็น 12 % ระหว่าง 30,000-44,999 บาท คิดเป็น 8 % ระหว่าง 50,000-69,999 บาท คิดเป็น 16 % ระหว่าง 70,000 ขึ้นไป คิดเป็น 0 %

อาชีพหลัก ผู้บริหาร คิดเป็น 3.57 % รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็น 7.14 % ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็น 17.86 % พนักงานบริษัท คิดเป็น 26.78 % นักเรียน /นักศึกษา คิดเป็น 7.14 % แม่บ้าน คิดเป็น 3.57 % เกษียณ คิดเป็น 3.57 % เกษตรกร คิดเป็น 7.14 % อาชีพอิสระ คิดเป็น 19.64 % อื่น ๆ คิดเป็น 3.57 %

การศึกษา จบระดับมัธยมศึกษา คิดเป็น 11.67 % ระดับปวช/ปวส 25 % ปริญญาตรี 41.67 % สูงกว่าปริญญาตรี 15 % อื่น ๆ 6.67 %

การเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยวิธีการ เดินทางมาคนเดียว คิดเป็น 6.67 % มากับบริษัททัวร์ คิดเป็น 23.33 % มากับเพื่อนหรือครอบครัว คิดเป็น 33.33 % มากับหน่วยงาน คิดเป็น 10 % มาเพื่อการศึกษา คิดเป็น 5 % มาโดยทางเครื่องบิน คิดเป็น 13.33 % มาโดยรถโดยสารประจำทาง คิดเป็น 3.33 % อื่น ๆ คิดเป็น 5 %

ระยะเวลาในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะเวลา 1 วัน คิดเป็น 15.52 % 2 วัน คิดเป็น 20.69 % 3 วัน คิดเป็น 34.48 % 3-5 วัน คิดเป็น 17.24 % 5-9 วัน คิดเป็น 3.44 % มากกว่า 1 เดือน คิดเป็น 3.44 %

นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากแหล่งข้อมูล จาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คิดเป็น 14.17 % บริษัทนำเที่ยว คิดเป็น 20 % เพื่อนหรือญาติ คิดเป็น 21.5 % หนังสือพิมพ์ /สิ่งพิมพ์/นิตยสาร คิดเป็น 15.83 % โทรทัศน์/วิทยุ คิดเป็น 10 % อินเทอร์เน็ต คิดเป็น 15 % อื่น ๆ คิดเป็น 2.5 %

แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ค่าเดินทางถูก คิดเป็น 9.33 % ต้องการไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง คิดเป็น 45.33 % ต้องการไปซื้อสิ่งของ คิดเป็น 12. % ต้องการไปพักผ่อนประชุมสัมมนา คิดเป็น 16 % คัดต่อทางธุรกิจ คิดเป็น 8 % ต้องการไปเยี่ยมญาติ คิดเป็น 5.33 % อื่น ๆ คิดเป็น 4 %

สิ่งที่ประทับใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ชมทิวทัศน์และสถานที่ต่าง ๆ คิดเป็น 30.71 % เทศกาลต่าง ๆ คิดเป็น 7.86 % วัฒนธรรม คิดเป็น 19.28 % ความมีน้ำใจของคนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็น 15 % การเดินป่า คิดเป็น 6.43 % ชาวเขา คิดเป็น 18.57 % อื่น ๆ คิดเป็น 2.14 %

จำนวนครั้งที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 ครั้ง คิดเป็น 41.07 % จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็น 35.71 % มากกว่า 3 ครั้ง คิดเป็น 23.21 %

ความประสงค์ที่จะกลับมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอีกหรือไม่ ตอบว่าไม่ คิดเป็น 5.08 % ไม่แน่ใจ คิดเป็น 55.93 % จะกลับมาแน่นอน คิดเป็น 38.98 %

การสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในเรื่องต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญจากน้อยที่สุดไปมากที่สุด ดังนี้

ลำดับที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1.	การบริการของบริษัททัวร์	0 %	13.79%	41.38%	41.38%	3.45%
2.	ความประทับใจที่ได้ไปท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ	0 %	0 %	20.68%	79.31%	6.70%
3.	ความรู้ของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	0 %	0 %	48.28%	51.72%	0 %
4.	การสื่อสารของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	0 %	0 %	44.82%	51.72%	3.44%
5.	สถานที่พัก	0 %	0 %	44.82%	51.72%	3.44%
6.	อาหาร / ภัตตาคาร	0 %	3.44%	62.06%	34.48%	0 %
7.	การบริการนักท่องเที่ยว	0 %	3.44%	62.06%	34.48%	0 %
8.	การเดินทาง	3.44 %	3.44%	58.62%	34.48%	0 %
9.	ค่าใช้จ่ายในการบริการ	0 %	10.34%	41.37%	44.48%	0 %
10.	การต้อนรับของคนในท้องถิ่น	0 %	10.34%	55.17%	31.03%	3.44%
11.	ชีวิตและความเป็นของคนแม่ฮ่องสอน	0 %	6.70%	65.51%	27.59%	0 %
12.	การบริการด้านสุขภาพ	0 %	10.34%	68.97%	20.69%	0 %
13.	ความโดดเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่น	0 %	3.44%	48.27%	48.27%	0 %
14.	สิ่งแวดล้อมและภูมิประเทศ	0 %	3.44%	44.82%	44.82%	6.70%

ความคิดเห็น ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวไทย

1. สิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ

1. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. วิธีการดำเนินชีวิตของชนเผ่าต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. แหล่งท่องเที่ยว ทิวทัศน์และภูมิประเทศ ภูมิอากาศของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. อุปนิสัยใจคอและการมีน้ำใจต้อนรับนักท่องเที่ยวของคนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ควรแก้ไขในทัศนะของนักท่องเที่ยว

1. การคมนาคมและการขนส่งทั้งทางบกและทางอากาศ ควรมีการปรับปรุงและเพิ่มเที่ยวบินโดยสารมากขึ้น
2. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบและสอบถามได้อย่างสะดวกขึ้น
3. การปรับปรุงสถานที่แหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะอาด
4. ควรให้มีการจัดอบรมให้แก่ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในเรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดี
5. จังหวัดแม่ฮ่องสอนควรมีการสำรวจและนำเสนอสถานที่แหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
6. ควรสร้างถนนเข้าไปสู่พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอย่างสะดวกและทั่วถึง
7. ควรมีร้านอาหารไว้รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ
8. แหล่งท่องเที่ยวในเวลากลางคืนมีน้อย

3. ข้อเสนอแนะ

1. ไม่ควรมีสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ในบริเวณที่มีแหล่งท่องเที่ยว
2. ควรอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. ควรนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ทั้งกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว

ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ช่วงเดือน กันยายน พ.ศ. 2548 ถึง เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549 จำนวน 400 คน (เป็นเพศชาย จำนวน 177 คน และเพศหญิง จำนวน 223 คน) ตามแบบสอบถามงานวิจัยความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งเดินทางมาจากประเทศต่าง ๆ ในโลก ได้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส แคนาดา เยอรมันนี อังกฤษ ออสเตรีย ญี่ปุ่น นอร์เวย์ สวิสเซอร์แลนด์ เบลเยียม และประเทศอิสราเอล ดังนี้

อายุของนักท่องเที่ยว อายุต่ำกว่า 15 ปี คิดเป็น 6.25 % อายุระหว่าง 15-24 ปี คิดเป็น 28.12 % อายุระหว่าง 25-34 ปี คิดเป็น 37.5 % อายุระหว่าง 35-44 ปี คิดเป็น 12.5 % อายุระหว่าง 45-54 ปี คิดเป็น 6.25 % อายุระหว่าง 55-64 ปี คิดเป็น 6.25 % และอายุระหว่าง 65 ปีขึ้นไป คิดเป็น 3.12 %

สถานภาพ เป็นโสด คิดเป็น 54.54 % สมรส คิดเป็น 31.82 % และอื่นๆ 13.64 %

รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 500 ดอลลาร์ คิดเป็น 25 % ระหว่าง 501-1,000 ดอลลาร์ คิดเป็น 12.5 % ระหว่าง 1,001-5,000 ดอลลาร์ คิดเป็น 50 % ระหว่าง 5,001-10,000 ดอลลาร์ คิดเป็น 8.33 % ระหว่าง 10,001 ดอลลาร์ ขึ้นไป คิดเป็น 4.17 %

อาชีพหลัก ผู้บริหาร คิดเป็น 10 % รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็น 2.5 % ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็น 22.5 % พนักงานบริษัท คิดเป็น 2.5 % นักเรียน /นักศึกษา คิดเป็น 27.5 % แม่บ้าน คิดเป็น 10% เกษียณ คิดเป็น 7.5 % อื่น ๆ คิดเป็น 17.5 %

การศึกษา จบระดับมัธยมศึกษา คิดเป็น 10 % ระดับปวช/ปวส 25 %ปริญญาตรี 56.67 % ปริญญาโท 26.67% ปริญญาเอก 3.33% อื่น ๆ 3.33 %

การเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยวิธีการ เดินทางมาคนเดียว คิดเป็น 36 % มากับบริษัททัวร์ คิดเป็น 1 % มากับเพื่อนหรือครอบครัว คิดเป็น 20 % มากับหน่วยงาน คิดเป็น 4 % มาเพื่อการศึกษา คิดเป็น 1 % มาโดยทางเครื่องบิน คิดเป็น 22 % มาโดยรถโดยสารประจำทาง คิดเป็น 12 % อื่น ๆ คิดเป็น 4 %

ระยะเวลาในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะเวลา 1 วัน คิดเป็น 16.67 % 2 วัน คิดเป็น 23.33 % 3 วัน คิดเป็น 20 % 3-5 วัน คิดเป็น 20 % 5-9 วัน คิดเป็น

13.33 % มากกว่า 1 เดือน คิดเป็น 10 %

นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากแหล่งข้อมูล
จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คิดเป็น 16 % บริษัทนำเที่ยว คิดเป็น 20 % เพื่อนหรือ
อินเทอร์เน็ต คิดเป็น 40 % หนังสือพิมพ์ / สิ่งพิมพ์ / นิตยสาร คิดเป็น 8 % โทรทัศน์/วิทยุ คิดเป็น
4 % อื่น ๆ คิดเป็น 12 %

สิ่งที่ประทับใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ชมทิวทัศน์และ
สถานที่ต่าง ๆ คิดเป็น 36.67 % เทศกาลต่าง ๆ คิดเป็น 3.33 % วัฒนธรรม คิดเป็น 13.33 % ความ
มีน้ำใจของคนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็น 16.67 % การเดินป่า คิดเป็น 13.33 % ชาวเขา คิดเป็น
11.67 % อื่น ๆ คิดเป็น 5 %

จำนวนครั้งที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 ครั้ง
คิดเป็น 73.33 % จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็น 16.66 % มากกว่า 3 ครั้ง คิดเป็น 10 %

แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ
ธรรมชาติ คิดเป็น 36.33 % ความเป็นคนมีน้ำใจของคนในท้องถิ่น คิดเป็น 11.67 % การให้บริการ
ที่ดี คิดเป็น 10 % ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม 13.33 % ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว คิด
เป็น 3.33 % ค่าใช้จ่ายที่เป็นธรรม คิดเป็น 5 % กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว คิดเป็น 6.66 % สถานที่
พัก 13.53 % อื่น ๆ 0.15 %

ความประสงค์ที่จะกลับมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอีกหรือไม่ ตอบว่าไม่ คิดเป็น
5.08 % ไม่แน่ใจ คิดเป็น 55.93 % จะกลับมาแน่นอน คิดเป็น 38.98 %

การสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวใน
จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในเรื่องต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญที่น้อย
ที่สุดไปหามากที่สุด ดังนี้

How would you rate the following aspects?

Please circle your choice:

1 poor ,5 excellent

Program	1	2	3	4	5
Tour company	0%	0%	43.7%	37.5%	18.75%
Tourist places	0%	0%	43.7%	37.5%	18.75%
Local guide knowledge	0%	0%	18.75%	31.25%	50%
Local guide ability to communicate	0%	0%	18.75%	37.05%	43.75%
Hotel accommodation	0%	0%	31.75%	37.75%	25%
Restaurant / food	0%	0%	37.5%	50%	12.5%
Tour company customer service	0%	0%	31.75%	56.25%	12.5%
Transportation	12.5%	31.5%	18.75%	37.5%	0%
Value for money / cost of service	0%	12.5%	31.5%	43.75%	12.5%
Availability of local services	0%	0%	25%	56.25%	18.75%
Nightlife	0%	12.5%	31.5%	43.75%	12.5%
The people	0%	12.5%	31.5%	43.75%	12.5%
Health services (if applicable)	0%	0%	13.5%	56.25%	6.25%
Attractiveness of local culture	0%	12.25%	25%	50%	12.25%
Attractiveness of local culture environment/geography	0%	0%	12.25%	50%	37.5%

ความคิดเห็น ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

1. สิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ
 1. เป็นเมืองที่เล็ก มีประชากรน้อย เงียบสงบ การจราจรไม่ติดขัด
 2. วิธีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีของชนเผ่าต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 3. แหล่งท่องเที่ยว ทิวทัศน์และภูมิประเทศ ภูมิอากาศของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 4. อุปนิสัยใจคอและการมีน้ำใจต้อนรับนักท่องเที่ยวของคนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 5. ผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกสวยงาม

6. มีความโดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่
2. ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ควรแก้ไขในทัศนะของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ
 1. การขนส่งทางบก เช่น รถแท็กซี่ รถตุ๊กตุ๊ก มีไม่เพียงพอ และไม่มีรถให้บริการในเวลากลางคืน
 2. ควรให้มีการจัดอบรมให้แก่ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในเรื่องการการเป็นเจ้าบ้านที่ดีและทักษะในการใช้ภาษาสากลในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว
 3. ไม่ควรให้มีการสร้างรีสอร์ทขนาดใหญ่ เพราะไม่เหมาะสมกับการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงผจญภัย
 4. ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวในเวลากลางคืน
 5. การเดินทางสู่แม่ฮ่องสอนลำบาก
 6. มีจำนวนเที่ยวบินเข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนน้อย

ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของชุมชน

ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ตามพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งครอบคลุมทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยและคณะได้กำหนดจำนวนกลุ่มเป้าหมายในการแสดงความคิดเห็นผ่านแบบสอบถาม จำนวน 150 คน (เป็นเพศชาย จำนวน 90 คน และเพศหญิง จำนวน 60 คน) ตามแบบสอบถามงานวิจัยความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของชุมชนในอำเภอเมือง ขุนยวม แม่ลาน้อย แม่สะเรียง สบเมย ปางมะผ้าและอำเภอปาย ดังนี้

อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม อายุต่ำกว่า 15 ปี คิดเป็น 0 % อายุระหว่าง 15-24 ปี คิดเป็น 13.04 % อายุระหว่าง 25-34 ปี คิดเป็น 36.23 % อายุระหว่าง 35-44 ปี คิดเป็น 21.17 % อายุระหว่าง 45-54 ปี คิดเป็น 15.94 % อายุระหว่าง 55-64 ปี คิดเป็น 5.80 % และอายุระหว่าง 65 ปีขึ้นไป คิดเป็น 7.24 %

สถานภาพ เป็นโสด คิดเป็น 60 % สมรส คิดเป็น 39 % และอื่นๆ 1 %

รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็น 29.41 % ระหว่าง 5,001-10,000 บาท คิดเป็น 23.52 % ระหว่าง 10,001-15,000 บาท คิดเป็น 23.52 % ระหว่าง 15,001-20,000 บาท คิดเป็น 17.64 % ระหว่าง 20,001-25,000 บาท คิดเป็น 5.88%

อาชีพหลัก รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็น 9.68 % ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็น 4.84 %
นักเรียน /นักศึกษา คิดเป็น 6.45 % แม่บ้าน คิดเป็น 8.06 % เกษียณ คิดเป็น 3.22 % เกษตรกร คิด
เป็น 48.39 %

การศึกษา ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา คิดเป็น 53.05 % ระดับปวช/ปวส 7.57% ปริญญา
ตรี 15.15% สูงกว่าปริญญาตรี 3.03% อื่น ๆ 21.21 %

ท่านอาศัยอยู่ในชุมชน ต่ำกว่า 1 ปี คิดเป็น 1.50 % 2-3 ปี คิดเป็น 5.97 % 4-6 ปี คิด
เป็น 7.46 % 7-10 ปี คิดเป็น 17.91 % มากกว่า 11 ปี ขึ้นไป คิดเป็น 67.16 %

มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน คิดเป็น 94.20 % คิดว่าไม่เคยเห็น
นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน คิดเป็น 5.80

การเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยวิธีการ เดินทางมาคนเดียว คิดเป็น
52.38 % มากับบริษัททัวร์ คิดเป็น 31.74 % มากับเพื่อนหรือญาติ คิดเป็น 15.87%

นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากแหล่งข้อมูล
จาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คิดเป็น 14.17 % บริษัทนำเที่ยว คิดเป็น 20 % เพื่อนหรือญาติ
คิดเป็น 15.79% หนังสือพิมพ์ /สิ่งพิมพ์/นิตยสาร คิดเป็น 6.58% โทรศัพท์/วิทยุ คิดเป็น 17.10 %
อินเทอร์เน็ต คิดเป็น 18.42% อื่น ๆ คิดเป็น 15.79 %

สิ่งที่ประทับใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ชมทิวทัศน์และ
สถานที่ต่าง ๆ คิดเป็น 30.71 % เทศกาลต่าง ๆ คิดเป็น 7.86 % วัฒนธรรม คิดเป็น 19.28 % ความ
มีน้ำใจของคนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็น 15 % การเดินป่า คิดเป็น 6.43 % ชาวเขา คิดเป็น
18.57 % อื่นๆ คิดเป็น 2.14 %

พื้นที่ในชุมชนมีความเหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภท แหล่งท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติ คิดเป็น 37.30 % วัฒนธรรม 30.95 % เดินป่าผจญภัย 15.87 % เิงนิเวศ 9.52 % อื่น ๆ
6.34 %

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่นักท่องเที่ยวชอบมาท่องเที่ยว คือ แหล่งท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติที่มีชื่อเสียง เช่น ถ้ำแก้วโกมล หุบบัวตอง อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อุทยานแห่งชาติ
สาละวิน อุทยานแห่งชาติแม่เงา เป็นต้น

ในชุมชนแต่ละพื้นที่เป้าหมายมีแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในชุมชนที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้า เป็นต้น ในความต้องการของชุมชนในพื้นที่ต้องการให้หน่วยงานของรัฐเข้าสำรวจและหาแนวทางในการพัฒนา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว

ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่ชุมชนในท้องถิ่นจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นประเภทผ้าทอ ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น น้ำมันงา ขนมะพร้าว เครื่องจักสาน เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์ในชุมชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

1. ปัญหาของนักท่องเที่ยวที่ชุมชนพบเห็น คือ เรื่อง การสื่อสาร ไม่ชำนาญเส้นทางการท่องเที่ยว ที่พักไม่เพียงพอ การเดินทางไม่สะดวก แหล่งขาดการดูแลรักษา

2. ปัญหาและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม คือ การแต่งกายไม่เหมาะสม ขับรัดเร็ว ขาดความเข้าใจในประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ขาดความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดูแลสิ่งแวดล้อม ขาดการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน มักคุเทศก์ต่างถิ่นขาดความรู้เรื่องข้อมูลในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาต่อการท่องเที่ยว คือ

1. จัดอบรมเรื่องการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยว
2. หน่วยงานของภาครัฐควรเข้ามาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป
3. ต้องการให้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบผลิตภัณฑ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เหมาะสมกับการตลาดในปัจจุบัน
4. ให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับปฏิบัติตนในพื้นที่ของชุมชน

ผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและพฤติกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 120 คน (เป็นเพศชาย จำนวน 69 คน และเพศหญิง จำนวน 31 คน) ตามแบบสอบถามงานวิจัยความต้องการของผู้ประกอบการและความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมและแหล่งท่องเที่ยวในมุมมองของผู้ประกอบการและมัคคุเทศก์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ข้อมูลจากตอบแบบสอบถามของผู้ประกอบการซึ่งได้มีการสอบถามความคิดเห็นในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

อายุของนักท่องเที่ยว อายุต่ำกว่า 15 ปี คิดเป็น 4.17 % อายุระหว่าง 15-24 ปี คิดเป็น 12.5 % อายุระหว่าง 25-34 ปี คิดเป็น 20.83% อายุระหว่าง 35-44 ปี คิดเป็น 20.83 % อายุระหว่าง 45-54 ปี คิดเป็น 16.67 % อายุระหว่าง 55-64 ปี คิดเป็น 20.83 % และอายุระหว่าง 65 ปีขึ้นไป คิดเป็น 4.17 %

สถานภาพ เป็นโสด คิดเป็น 30 % สมรส คิดเป็น 70.% และอื่นๆ 3.6 %

รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 10,000 บาท คิดเป็น 45.45 % ระหว่าง 10,001-14,999 บาท คิดเป็น 9.09 % ระหว่าง 15,000-29,999 บาท คิดเป็น 9.09 % ระหว่าง 30,000-44,999 บาท คิดเป็น 27.27% ระหว่าง 50,000-69,999 บาท คิดเป็น 9.09 %

อาชีพหลัก โรงแรม คิดเป็น 12.5 % เกสต์เฮาส์ คิดเป็น 18.75 % ธุรกิจนำเที่ยว คิดเป็น 25 % มัคคุเทศก์ 31.25% ร้านอาหาร 6.25 % อื่น ๆ คิดเป็น 6.25%

การศึกษา จบระดับมัธยมศึกษา คิดเป็น 42.10% ระดับปวช/ปวส 36.84 % ปริญญาตรี 10.527 % สูงกว่าปริญญาตรี 10.52 %

ระยะเวลาในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะเวลา 1 วัน คิดเป็น 15.52 % 2 วัน คิดเป็น 20.69 % 3 วัน คิดเป็น 34.48 % 3-5 วัน คิดเป็น 17.24 % 5-9 วัน คิดเป็น 3.44 % มากกว่า 1 เดือน คิดเป็น 3.44 %

นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากแหล่งข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คิดเป็น 14.17 % บริษัทนำเที่ยว คิดเป็น 25.80% เพื่อนหรือญาติ คิดเป็น 16.13% หนังสือพิมพ์/สิ่งพิมพ์/นิตยสาร คิดเป็น 9.68% โทรทัศน์/วิทยุ คิดเป็น 12.90 % อินเทอร์เน็ต คิดเป็น 12.90% อื่น ๆ คิดเป็น 22.58 %

แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ค่าเดินทางถูก คิดเป็น 9.33 % ต้องการไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง คิดเป็น 45.33 % ต้องการไปซื้อสิ่งของ คิดเป็น 12. % ต้องการไปพักผ่อนประชุมสัมมนา คิดเป็น 16 % ติดต่อกทางธุรกิจ คิดเป็น 8 % ต้องการไปเยี่ยมญาติ คิดเป็น 5.33 % อื่น ๆ คิดเป็น 4 %

สิ่งที่ประทับใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ เทียวชมธรรมชาติ คิดเป็น 33.33 % เดินป่าผจญภัย คิดเป็น 17.54% วัฒนธรรม คิดเป็น 26.31% ผักผ่อน 8.77 % การนิเวศ คิดเป็น 10.52 % ชาวเขา คิดเป็น 18.57 % ต้องการท่องเที่ยวตามชายแดน คิดเป็น 3.50 2.14 %

จำนวนครั้งที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 ครั้ง คิดเป็น 41.07 % จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็น 35.71 % มากกว่า 3 ครั้ง คิดเป็น 23.21 %

ความประสงค์ที่จะกลับมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอีกหรือไม่ ตอบว่าไม่ คิดเป็น 5.08 % ไม่แน่ใจ คิดเป็น 55.93 % จะกลับมาแน่นอน คิดเป็น 38.98 %

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ประกอบการต่อนักท่องเที่ยว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีอยู่อีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้ดำเนินการสำรวจเพื่อนำเสนอเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังขาดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมชัดเจนควรจัดให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางชายแดน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

1. นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่เพียงพอ
2. ปัญหาของนักท่องเที่ยวที่ชุมชนพบเห็น คือ เรื่อง การสื่อสาร ไม่ชำนาญเส้นทางการท่องเที่ยว ที่พักไม่เพียงพอ การเดินทางไม่สะดวก แหล่งขาดการดูแลรักษา
3. ปัญหาและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว คือ การแต่งกายไม่เหมาะสม ขับรถเร็ว ขาดความเข้าใจในประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ขาดความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดูแลสิ่งแวดล้อม ขาดการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน มักคุเหตุต่างถิ่น ขาดความรู้เรื่องข้อมูลในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ผู้ประกอบการมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

1. จัดอบรมเรื่องการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยว
2. หน่วยงานของภาครัฐควรเข้ามาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป
3. ต้องการให้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบผลิตภัณฑ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เหมาะสมกับการตลาดในปัจจุบัน
4. ให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพฤติกรรมในพื้นที่ของชุมชน
5. สิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการมาท่องเที่ยวในชุมชน คือ
 1. แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ตามธรรมชาติ
 2. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่าต่าง ๆ
6. ปัญหาของนักท่องเที่ยวที่พบเห็นได้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนไม่เพียงพอต่อการเดินทาง จึงขาดการวางแผนในการอยู่นานวัน
 1. ขับรถเร็วในพื้นที่ชุมชน
 2. แต่งกายไม่เหมาะสมหรือไม่สุภาพ
7. แหล่งท่องเที่ยวชุมชนแสดงความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวและต้องการให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน และมีความต้องการให้หน่วยงานของภาครัฐเข้ามาดูแลหรือให้การสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นประจำทุกปี ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางศิลปวัฒนธรรมและทางประวัติศาสตร์ แยกออกเป็นอำเภอต่างๆ ดังนี้

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

อนุสาวรีย์พญาสิงหนาทราชา ตั้งอยู่ต้นถนนขุนลุมประพาส ประวัติพญาสิงหนาทราชาเดิมชื่อ ชานกะเล เป็นชาวไทยใหญ่ ได้รวบรวมผู้คนตั้งหมู่บ้านขึ้นชื่อว่า “บ้านขุนยวม” ต่อมาได้ยกขึ้นเป็นเมือง ถึงปี พ.ศ. 2417 จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนและพระเจ้าอินทวิชยานนท์

เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้ยกบรรดาศักดิ์ خانกะเล เป็นพญาสิงหนาทราชาและแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก

วัดพระธาตุคอกยงมู หรือ ชื่อเดิมว่า วัดปลายคอก อยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นพระธาตุคู่เมืองของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเจดีย์ศิลปะไทยใหญ่ ตั้งอยู่บนคอกยงมู ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญที่สุด ประกอบด้วย เจดีย์ 2 องค์ องค์ใหญ่สร้างโดย “จองต่องสู้” เมื่อ พ.ศ. 2403 ส่วนเจดีย์องค์เล็กสร้างเมื่อ พ.ศ. 2417 โดย “พญาสิงหนาทราชา” เจ้าผู้ครองเมืองแม่ฮ่องสอน จากวัดพระธาตุคอกยงมู สามารถมองเห็นภูมิประเทศเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างชัดเจน ปัจจุบันมีถนนลาดยางขึ้นสู่พระธาตุคอกยงมู ระยะทาง ราว 2 กิโลเมตร วัดนี้มีงานประจำปี เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันออกพรรษาจะมีการตักบาตรเทโวโรหณะตามบันไดทางลงเขา

วัดหัวเวียงหรือวัดกลางเวียง ตั้งอยู่กลางใจเมืองเป็นที่ประดิษฐานของพระเจ้าพละแข่ง พระพุทธรูปทรงเครื่องที่งดงามมาก มีประวัติว่าหล่อจำลองจาก “พระมหามุนี” พระเจ้าพละแข่ง องค์จริงประดิษฐานอยู่ ณ เมืองมณฑะเลย์ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ ลุงจองโพหย่า ได้เดินทางไปนิมนต์มา พระเจ้าพละแข่งองค์นี้มาโดยการหล่อเป็นท่อน ๆ ทั้งหมด 9 ท่อน บรรทุกเรือขึ้นมาตามแม่น้ำปายทางด่านหมูบ้านน้ำเพียงดินแล้วมาประกอบที่วัดพระนอนและนำมาประดิษฐานที่วัดหัวเวียง ชาวแม่ฮ่องสอนถือว่าเป็นพระพุทธรูป คู่บ้านคู่เมืององค์หนึ่ง

วัดจองคำ เป็นวัดเก่าแก่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2340 เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ ที่แปลกตาและงดงามมาก หลังคารูปปราสาทเพราะมีคติว่า เป็นของสูง ผู้ที่ประทับอยู่ควรจะเป็น พระมหากษัตริย์ หรือตัวแทนพระศาสนา จึงเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อดโต ขนาดหน้าตักกว้าง 4.85 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2477 โดยช่างฝีมือชาวพม่า เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่คล้ายกับพระศรีศากยมุนี (หลวงพ่อดโต) ที่วิหารวัดสุทัศนเทพวราราม

วัดจองกลาง ตั้งติดวัดจองคำ ภายในวิหารมีแท่นตั้งพระพุทธรูปสี่องค์จำลอง ปิดทองเหลืองอร่ามทั้งองค์ นอกจากนี้มีสิ่งที่น่าสนใจ เช่น ตุ๊กตาแกะสลักไม้ รูปคนและสัตว์เกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก จำนวน 33 ตัว ซึ่งนำมาจากประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ตั้งแต่ พ.ศ. 2400 ภาพจิตรกรรมแผ่นกระจกเรื่องพระเวสสันดรชาดกและภาพพุทธประวัติ รวมภาพวิถีชีวิตของคนสมัยนั้นหลายภาพมีคำบรรยายใต้ภาพเป็นภาษาเมียนมาร์ว่าเป็นฝีมือช่างจากมณฑะเลย์

วัดพระนอน ตั้งอยู่เชิงคอกยงมู เป็นที่ประดิษฐานพระนอนองค์ใหญ่ ศิลปะแบบไทยใหญ่ ขนาดยาว 12 เมตร งดงามมาก ตามประวัติเล่าว่าพระนางเมี้ยว ชายาของพญาสิงหนาทราชา สร้างขึ้น ภายในบริเวณมีรูปปั้นสิงห์โตขนาดใหญ่ 2 ตัว เคียงข้างกันอยู่ระหว่างทางที่จะขึ้นไป

นมัสการพระธาตุกองมู เป็นสิ่งโตที่มีลักษณะงดงามและสมบูรณ์มากสร้างโดยพระนางเมื่อยะ
ตัวหนึ่ง และโดยพญาสิงหนาทราชาตัวหนึ่ง ในบริเวณเดียวกัน ยังมีวัดอีก 2 วัด คือ วัดม่วยต่อและ
วัดก้าก่อ

วัดก้าก่อ (ภาษาไต แปลว่า ดอกบุนนาค) เป็นวัดเก่าแก่คูเมืองแม่ฮ่องสอน สร้างเมื่อ พ.ศ.
2433 มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่งดงาม โดยเฉพาะที่มีหลังคาคลุมทางเดินตั้งแต่ ชุมทางเข้าไปสู่
ศาลา และมีตำราภาษาไทยใหญ่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยใหญ่กับเจ้าอินทรมังช่อ ปัจจุบันได้
แปลเป็นไทย โดย พระมหาบุญรักษ์ สุปัญโญ ท่านเจ้าอาวาสวัดนี้

หนองจองคำ หนองน้ำกลางเมืองที่เกิดตามธรรมชาติ มีน้ำตลอดปี เป็นสถานที่พักผ่อน
หย่อนใจ และใช้เป็นสถานที่จัดงาน ประเพณีที่สำคัญ ๆ ของจังหวัด

เขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำผาบ่อง จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนไปทางทิศใต้ประมาณ 12
กิโลเมตร เป็นเขื่อนขึ้นลำน้ำแม่ละมวด ผลิตกระแสไฟฟ้า เพื่อใช้ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในบริเวณ
ตัวเขื่อนมีศาลาพักผ่อน ท่ามกลางบรรยากาศที่ดี

บ่อน้ำร้อนผาบ่อง ตั้งอยู่ที่บ้านผาบ่อง ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นบ่อ
น้ำร้อนธรรมชาติ

บ้านน้ำเพียงดิน อยู่ในเขตตำบลผาบ่อง เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือไปตามลำ
น้ำปาย จากบ้านห้วยต้อไปจนถึงบ้านน้ำเพียงดิน ซึ่งติดต่อกับเขตประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยม
เมียนมาร์ที่บริเวณ “ผาห่มน้ำ” ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง โดยเรือหางยาว

เรือนประทับแรมโป่งแดง จากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตรตั้งอยู่ภายใน
ศูนย์โครงการพัฒนาตามพระราชดำริท่าโป่งแดง ซึ่งทำการทดลองเพาะปลูกพืชผลไม้ต่าง ๆ มีศูนย์
ปศุสัตว์ แยกไปทางซ้ายมือประมาณ 2 กิโลเมตร มีเรือนประทับแรมและพักผ่อนอิริยาบถ ตั้งอยู่
บนเนินเขาเล็ก ๆ ด้านหน้ามีแม่น้ำปายไหลผ่านรอบ ๆ มีไม้ดอกไม้ประดับปลูกไว้อย่างสวยงาม

น้ำตกซูซ่า อยู่ในเขตบ้านสุขะ ตำบลห้วยผา เป็นน้ำตกที่ทะลุจากชอกเขาเป็นทางยาว
ประมาณ 100 เมตร ขนานกันไปกับลำน้ำ

หมู่บ้านแม่วไมโครเวฟ (บ้านยอดดอย) เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง อาศัยอยู่บนดอยสูงกว่า
ระดับน้ำทะเล 1,000 เมตร ความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและรักษาประเพณีเดิมอย่างเคร่งครัด เป็นสิ่ง
ที่นักท่องเที่ยวจะไปสัมผัส การเดินทางจากแม่ฮ่องสอนไปหมู่บ้านป่าลาน 32 กม. (เส้นทาง
แม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) และเลี้ยวซ้ายขึ้นหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทางสูงชันอีกราว 8 กม.

วนอุทยานถ้ำปลา จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนไปทางทิศเหนือ 17 กิโลเมตรอยู่ที่บ้านห้วยผา
ตำบลห้วยผา ชมได้ทุกฤดูกาล บริเวณโดยรอบเป็นลำธารและป่าเขา ถ้ำปลากว้างประมาณ 2 เมตร

ลึก 1.50 เมตร น้ำไหลจากถ้ำได้ภูเขาตลอดเวลา และมีปลาตัวโต ๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เรียกชื่อว่า ปลาเมฆ หรือ ปลาพลวง เป็นปลาที่มีเกล็ดในวงศ์เดียวกับปลาคาร์ฟ ไม่มีใครกล้าทำอันตราย เนื่องจากเชื่อว่าเป็นปลาเจ้า หากใครรับประทานแล้วจะต้องมีอันเป็นไป บริเวณถ้ำปลาได้ปรับปรุงให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

น้ำตกผาเสื่อ อยู่ในเขตตำบลหมอกจำแป่ จากตัวเมืองไปตามทางขึ้นสู่ พระตำหนักปางตอง ประมาณ 26 กิโลเมตร น้ำตกมี 6 ชั้น ชั้นบนสุดอยู่ในป่าลึกเดินประมาณ 1 ชั่วโมง คือ น้ำตกแม่สะจากกลางถ้ำออกมาเป็นชั้นผายาว ผาลาด ผาเสื่อ ผาตั้ง ผาฮ่อม ชั้นที่คนนิยมเที่ยวมากที่สุด คือ ผาเสื่อ ซึ่งมีน้ำตกลงกระทบแผ่นหินกระเด็นเป็นฝอย สองข้างมีแผ่นหินลักษณะคล้ายเสื่อปูลาดอยู่เป็นจำนวนมาก น้ำตกตลอดปี แต่มากที่สุดในช่วงเดือน กรกฎาคม – กันยายน การเดินทางสะดวกเป็นทางลาดยางตลอด

พระตำหนักปางตอง อยู่ในเขตตำบลหมอกจำแป่ เดินทางตามถนนสายห้วยขาน – บ้านนาป่าแปะ เป็นทางขึ้นเขาตลอด เรือนประทับแรมอยู่บนเขาสูงที่บ้านปางตอง ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงปางตอง มีทิวทัศน์สองข้างทางสวยงาม และสามารถไปสู่มุ่บ้านแม่บ้านนาป่าแปะ ต่อจากหมู่บ้านแม่นี้จะสามารถไปถึงบ้านแม่ฮ่อมหมู่บ้านชายแดนไทยกับเมียนมาร์และมีกองกำลังพล 93 ตั้งอยู่เป็นบริเวณที่สูงอากาศเย็น มีทิวทัศน์สวยงามและปลูกชามาก

อำเภอปางมะผ้า

สถานศึกษาธรรมชาติ และสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด ที่ตำบลถ้ำลอด ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ประมาณ 77 กิโลเมตร ตามทางหลวงสาย 1095 (ปางมะผ้า-ปาย) หลักกิโลเมตร 138-139 แยกซ้ายเข้าไปตามทางบ้านถ้ำลอดอีก 9 กิโลเมตร เป็นแหล่ง โบราณคดีสำคัญ ปัจจุบัน อยู่ในความดูแลของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มแม่น้ำปาย มีสถานที่ที่น่าสนใจ คือ “ถ้ำลอด” ซึ่งมีลำห้วยชื่อ น้ำกลาง ไหลลอดภูเขาไปอีกด้านหนึ่ง ทำให้เกิดเป็นถ้ำที่มี หินงอกหินย้อยสวยงามและพบเครื่องมือเครื่องใช้โบราณ สันนิษฐานว่ามีอายุประมาณ 2,000 ปี ถ้ำยาวประมาณ 1 กิโลเมตร มีห้องโถงใหญ่ 3 ห้อง คือ “ถ้ำเสาหินหลวง” “ถ้ำตุ๊กตา” และด้านหนึ่งของถ้ำมีภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นถ้ำที่กว้างและยาวที่สุดในถ้ำลอด ถ้ำสุดท้าย “ถ้ำผีแมน” นอกจากหินงอกหินย้อยแล้วยังพบเศษภาชนะดินเผา ชิกฟัน กระดูกของมนุษย์ เมล็ดพืช เครื่องมือหิน รวมทั้ง “โลงผีแมน” มีลักษณะเป็นท่อนไม้ส่วนกลาง เป็นร่องคล้ายเรือ หรือรางใส่อาหารสัตว์เลี้ยง มีขนาดเล็กและใหญ่ ถูวางอยู่บนคานเสา 4-6 ต้น ตั้งกับพื้นถ้ำ ที่จะเป็นช่องเพื่อสอดคานไว้พาดโลงผีแมน

การเข้าชมถ้ำ จะชมได้ทุกวัน ระหว่าง 08.00-17.00 น. แต่ไม่สามารถเข้าชมเองได้ เนื่องจากภายในถ้ำมืดมาก ต้องใช้ผู้นำทางพร้อมตะเกียงเจ้าพายุ มีค่าบริการ 100 บาทต่อผู้นำทาง 1 คน การชมถ้ำจะเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกชม 2 ถ้ำใหญ่ คือถ้ำเสาหินหลวงและถ้ำตุ๊กตาหากต้องการชม ถ้ำผีแมนจะต้องล่องแพผ่านธารน้ำลอดภายในถ้ำ โดยแพของชาวบ้าน บริเวณปากถ้ำน้ำลัดเป็น แหล่งดูนก ซึ่งมีป้ายบอกจุดไว้เป็นระยะ ๆ เดินชมเองได้ บริเวณที่ทำการมีบ้านพักและอนุญาติให้ ตั้งเต็นท์พักแรมได้ โดยติดต่อโดยตรง ณ หน่วยบริการภายในสถานศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำ น้ำลอด

ในเขตอำเภอปางมะผ้า ยังมีถ้ำอีกหลายถ้ำ เช่น ถ้ำผาเผือก ถ้ำผาแดง ถ้ำปางคาม ถ้ำซู้ซ่า ถ้ำ ผามอญ ถ้ำแม่ละนา ฯลฯ แต่ถ้ำเหล่านี้ยังไม่สะดวกและการเดินทางลำบาก ถ้ำบางแห่งลึกมาก จะ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่รักการผจญภัยและชอบธรรมชาติอย่างแท้จริงเท่านั้น

อำเภอปาย

วัดกลาง อยู่ในตำบลเวียงใต้ มีพระเจดีย์ศิลปะไทยใหญ่ประดิษฐานอยู่กลางลานวัด และมี เจดีย์ทรงมอญรายล้อมโดยรอบ ได้เจดีย์เป็นชั้นประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวันเหนือฐานเจดีย์ องค์ใหญ่เป็นมณฑปยอดมงกุฎที่สวยงาม

วัดน้ำฮู อยู่หมู่ 5 ตำบลเวียงใต้ จากตัวอำเภอไปทางทิศตะวันตก 3 กิโลเมตร เป็นที่ ประดิษฐานของเจ้าพ่ออุ่นเมือง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ทำด้วยโลหะทองสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง 28 นิ้ว สูง 30 นิ้ว พระเศียรส่วนบนเปิดปิดได้และมีน้ำขังอยู่เป็นพระพุทธรูปสิงห์สาม อายุประมาณ 500 ปี เมื่อ พ.ศ. 2515 มีพระพุทธรูปจากอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ไปนมัสการและพบว่า มี น้ำขังอยู่ ภายหลังคนหลังไหลมาขอน้ำไปสักการะ น้ำในพระเศียรมีลักษณะข้มตลอด

นอกจากนี้ยังมีเจดีย์อนุสรณ์สถานพระนางสุพรรณกัลยา พระเชษฐภคินีของ สมเด็จพระ นเรศวรมหาราช ในบริเวณวัด

น้ำตกหมอบแปลง ห่างจากอำเภอปาย 8-9 กิโลเมตร อยู่หมู่ที่ 4 บ้านหมอบแปลง ต.แม่ นา เติง เดินทางโดยรถยนต์ได้สะดวก มีหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอแดงอยู่บริเวณใกล้เคียง รอบน้ำตก มีป่าขงร่มรื่น ใกล้เคียงกันเป็นน้ำตกม่วงสร้อย

น้ำตกแม่เย็น อยู่หมู่บ้านแม่เย็น ตำบลแม่เฒ่า จากอำเภอปายประมาณ 7 กิโลเมตร เป็น น้ำตกสูง 3 ชั้นและสวยงามที่สุดของอำเภอ ต้องเดินเท้าเข้าไป 3-5 ชั่วโมง

กองแลน อยู่ในเขตบ้านร้องเหยง ห่างจากอำเภอ 7 กิโลเมตร เป็นหน้าผาสูงที่ถูกกัดเซาะ บริเวณกว้างประมาณ 5 ไร่เศษ และอยู่ติดกับเส้นทางสายแม่มาลัย – ปาย สามารถเดินทางไปท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

โป่งน้ำร้อนท่าปาย อยู่ในท้องที่ตำบลแม่ฮี้ ตามทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย – แม่มาลัย) บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 87-88 แยกซ้ายเข้าไปอีก 2 กิโลเมตร ตามทางเข้าบ้านท่าปาย สภาพของโป่งน้ำร้อน มีไอน้ำร้อนปกคลุมพื้นที่ และน้ำร้อนไหลทั่วบริเวณกว้าง บางจุดความร้อนประมาณ 80 องศาเซลเซียส และรอบ ๆ เป็นป่าไม้สักที่สมบูรณ์มาก ภายในบริเวณอนุญาตให้ตั้งเต็นท์พักแรมได้ แต่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกบริการ

โป่งน้ำร้อนเมืองแปง อยู่ในเขตบ้านเมืองแปง ตำบลเมืองแปง เป็นบ่อน้ำพุร้อนขนาดใหญ่ ห่างจากอำเภอปาย 28 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย – แม่มาลัย) และแยกซ้ายสาย 1265 ขวามือ บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 85 – 86 ใกล้หน่วยพิทักษ์และรักษาป่าแม่ปิง อุณหภูมิของน้ำร้อนสูงถึง 95 องศาเซลเซียส

น้ำพุร้อนเมืองแปง อยู่บริเวณบ้านเมืองแปง ตำบลเมืองแปง เป็นบ่อน้ำพุร้อนขนาดใหญ่ ห่างจากอำเภอปายประมาณ 35 กิโลเมตร อุณหภูมิน้ำร้อนถึง 95 องศาเซลเซียส

น้ำพุร้อนโป่งร้อน อยู่บริเวณบ้านท่าปาย ตำบลแม่ฮี้ ห่างจากอำเภอปาย 12 กิโลเมตร อุณหภูมิน้ำร้อนจัด สามารถเดินทางเข้าท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

หมู่บ้านมูเซอเยะโป้ อยู่ที่บ้านหมอแปง ตำบลแม่นาเติง ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของป่าไว้ เดินทางได้โดยรถยนต์ ตามเส้นทางน้ำตกหมอแปง

เจดีย์พระธาตุแม่เย็น อยู่ที่บ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้ เป็นเจดีย์ที่สร้างสมัยใดไม่ปรากฏ ตั้งอยู่บนเนินสูง และเมื่อขึ้นไปจะมองเห็นทิวทัศน์ของอำเภอปายได้ทั่วถึง เป็นจุดสังเกตของผู้โดยสารเครื่องบินว่าเป็นเขตอำเภอปายแล้ว

ห้วยจอกหลวง แหล่งอนุรักษ์ต้นน้ำห้วยจอกหลวง อยู่บริเวณป่าแม่ยะ ตำบลแม่ฮี้ มีการปลูกดอกไม้เมืองหนาวหลายชนิด ตั้งอยู่บนภูเขาและมีทิวทัศน์สวยงาม ห่างจากอำเภอปาย 43 กิโลเมตร เหมาะแก่การท่องเที่ยวในฤดูหนาว

อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ห่างจากอำเภอปาย 40 กิโลเมตร ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลเวียงเหนือ ติดเขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ตั้งโครงการพัฒนาดันน้ำของกรมป่าไม้ มีการปลูกพืชไม้ดอกไม้เมืองหนาว เป็นที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม เดินทางไปท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล และมีบ้านพักบริการ

อำเภอขุนยวม

วัดต่อแพ เป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่ที่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา ห่างจากตลาดขุนยวม 7 กิโลเมตร อยู่ฝั่งขวาของลำน้ำยวมมีวิหารขนาดใหญ่แบบพม่าที่วิจิตรสวยงามและมีเจดีย์ทรงมอญด้วย ตามประวัติเล่าว่าบริเวณนี้เคยเป็นที่พักและรวมไม้ซุง นักต่อแพได้พร้อมใจกันสร้างวัดขึ้นแล้วให้ชื่อว่า “วัดต่อแพ”

ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นอำเภอขุนยวม ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดม่วยต่อ ตามทางหลวงหมายเลข 108 หลักกิโลเมตรที่ 200 เป็นศูนย์รวมศิลปหัตถกรรมของชาวไทยใหญ่และชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือของทหารญี่ปุ่นที่ค้นพบมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองด้วย เปิดวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา 08.00 – 16.00 น.

ทุ่งบัวตองคอยแม่ฮุค อยู่เขตบ้านแม่สุรินทร์ ตำบลยมน้อย มีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณประมาณ 1,000 ไร่ อยู่ในโครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง หน่วยที่ 5 กองอนุรักษ์ฯ ดอกบัวตองในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ต้นเดือนธันวาคม จะบานเหลืองสะพรั่งทั้งภูเขาที่สวยงามมาก

อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ ครอบคลุมเขตอำเภอขุนยวมและอำเภอเมือง มีเนื้อที่ 247,875 ไร่ ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2542 มีจุดเด่นที่น่าสนใจ ดังนี้

ที่ทำการอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ ตั้งอยู่ในเขต อำเภอเมือง มีบริการบ้านพักและอนุญาตให้นำเต็นท์ไปตั้งค่ายพักแรมได้

โครงการอนุรักษ์สัตว์ป่า – รักษาพันธุ์ไม้ เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประกอบด้วยกรงเพาะเลี้ยงและ อนุบาลสัตว์ป่า พันธุ์ไม้ประจำถิ่นและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจด้วย

น้ำตกแม่สุรินทร์ อยู่ในเขตบ้านแม่สุรินทร์ตำบลยมน้อย อำเภอขุนยวม การเดินทางใช้ ทางหลวงหมายเลข 108 ถึงขุนยวม และเข้าไปน้ำตกแม่สุรินทร์ ประมาณ 50 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่สวยงามมาก น้ำตกจากหน้าผาสูงประมาณ 100 เมตร

หนองเขียว มีลักษณะเป็นพื้นราบบนสันเขาและมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ตามธรรมชาติ มีหญ้าปกคลุมเต็มพื้นที่ เดินทางจากน้ำตกแม่สุรินทร์ไปหนองเขียวประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรังใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น

น้ำตกแม่ฮุค อยู่บริเวณคอยแม่ฮุค ใกล้ทุ่งบัวตอง เป็นน้ำตกชั้นเดียวสูง ประมาณ 30 เมตร ตกจากร่องหินขนาดใหญ่ ตอนกลางของสายน้ำ มีร่องหินกว้างสามารถเดินเข้าไปชมม่านน้ำตกได้

บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง อยู่เขตบ้านหนองแห้ง ตำบลเมืองปอน ห่างจากอำเภอ ประมาณ 25 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่ลาน้อย) แยกซ้ายบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 174 ข้างโรงเรียนบ้านหนองแห้งตรงเข้าไป 1 กิโลเมตร

อำเภอแม่ลาน้อย

ถ้ำแม่หุ อยู่เขตบ้านป่าหมาก ตำบลแม่ลาน้อย จากอำเภอไปทางทิศตะวันออก 7 กิโลเมตร แยกจากทางหลวงหมายเลข 108 ทางเข้าเหมืองแร่ เอส.พี. ไม่นิ่ง ถ้ำลึกประมาณ 15 เมตร มีหินงอกหินย้อยที่สวยงามมาก

บ่อน้ำร้อนแม่หุ อยู่ในเขตตำบลแม่ลาน้อย ติดกับเหมืองแร่ เอส.พี. ไม่นิ่ง ฟังห้วยแม่หุ เป็นบ่อน้ำร้อนที่มีความร้อนสูงต้มไข่สุกได้

น้ำตกดาวดิงส์ อยู่ในเขตบ้านทุ่งรวงทอง ตำบลแม่ลาน้อย ห่างอำเภอ 6 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่สวยงามแห่งหนึ่ง

หมู่บ้านละว้า (ลัวะ) ห่างจากอำเภอ 32 กิโลเมตร บ้านแม่ละอูบ ตำบลห้วยห้อม เป็นหมู่บ้านเขตติดต่อระหว่างแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่ลาน้อยและอำเภอแม่สะเรียง มีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากชาวไทยภูเขาเผ่าอื่น ๆ และโดยที่ตั้งอยู่บนดอยสูง มีทิวทัศน์ที่สวยงาม การคมนาคมสะดวก

บ้านกะเหรี่ยงห้วยห้อม ห่างจากบ้านละอูบ ประมาณ 4 กิโลเมตร ราษฎรเคร่งครัดในศาสนาและสภาพอ่อนโยน เป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาชาวเขา ราษฎรได้รับการพัฒนาให้ทำผ้าจากขนแกะ ปลูกไม้ผลเมืองหนาว เป็นหมู่บ้านตัวอย่างของชาวเขาโดยทั่วไป

บ้านกะเหรี่ยงแม่สะก๊วะ อยู่ในเขตตำบลท่าผาป้อม ห่างจากอำเภอ 13 กิโลเมตร ปลูกบ้านเรือนตามเชิงเขา ฤดูแล้งเห็นดอกไม้ป่าเป็นสีส้ม สวยงาม มีแหล่งน้ำตกใกล้หมู่บ้านใช้เป็นที่พักผ่อนได้เป็นอย่างดี ราษฎรหมู่บ้านนี้รักษาธรรมชาติ และวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้มาก

อำเภอแม่สะเรียง

วัดกิตติวงศ์ ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลแม่สะเรียง เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่พระครูกิตตินำมาจากวัดศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และมีคัมภีร์โบราณ ค้นพบในถ้ำผาแดง ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน เมื่อ พ.ศ. 2511 จารึกประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของล้านนากับพม่า

วัดจองสูง หรือ วัดอุทธารามณ์ ตั้งอยู่ในตัวอำเภอแม่สะเรียง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2381 เดิมมีเจ้าอาวาสเป็นไทยใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2431 ถูกไฟไหม้ และได้บูรณะขึ้นใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2439

ภายในวัดมีเจดีย์ทรงมอญเก่าแก่กว่า 100 ปี อยู่ 3 องค์ เจดีย์ด้านตะวันตกสร้างเมื่อ ต้นรัชกาลที่ 6 องค์กลางสร้างเมื่อใดไม่ปรากฏ เชื่อว่าเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุ ส่วนองค์ด้านตะวันออกเป็นเจดีย์ 7 ยอด

วัดศรีบุญเรือง ตั้งอยู่ใกล้กับวัดจองสูง มีสิ่งที่น่าสนใจ ได้แก่ โบสถ์รูปทรงพม่าซึ่งลุลวดลายสวยงาม

วัดแสนทอง ตั้งอยู่ในตัวอำเภอแม่สะเรียง มีสิ่งสำคัญ คือ พระแสนทอง พระพุทธรูปปางมารวิชัยหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ศิลปะเชียงแสนที่งดงามมากองค์หนึ่ง และวัดนี้ยังมีพระพุทธรูปหินกะลาที่บ้านเรียกว่า “พระเพชร” หรือ “พระสิงห์หนึ่ง” เป็นที่เคารพสักการะของชาวเมือง ผู้สนใจจะติดต่อบริการในวัดเพื่อขอชมได้

วัดจอมทอง ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอ 1 กิโลเมตร ตามเส้นทางแม่สะเรียง-สบเมย แยกซ้ายมือบริเวณสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เป็นทางลูกรังขึ้นภูเขา

ทุ่งดอกบัวตองดอยแม่เหาะ อยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 ตรงหลัก กิโลเมตรที่ 84 เขตตำบลแม่เหาะ เป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา มีภูมิประเทศที่งดงามและทุ่งบัวตอง จะบานสะพรั่งในเดือนตุลาคม – ธันวาคม

บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ อยู่ในเขตตำบลบ้านกาศ ห่างจากตลาดแม่สะเรียง 3 กิโลเมตร ชาวบ้านมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ มีการทอผ้าและทำสิ่งประดิษฐ์ของเผ่าไว้งจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวด้วย

พระธาตุจอมมอญ อยู่ที่หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านกาศ เป็นปูชนียสถานเจดีย์เก่าแก่ ถือกันว่าเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์และมีงานฉลองในเดือนกรกฎาคมของทุกปี

ถ้ำแก้ว อยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกาศ ห่างจากอำเภอประมาณ 4 กิโลเมตร ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่

อุทยานแห่งชาติสาละวิน ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างไทยกับเมียนมาร์ ครอบคลุมพื้นที่บริเวณป่าแม่ขอมฝั่งขวาและป่าสาละวิน ในท้องที่ตำบลเสาหิน ตำบลบ้านกาศ ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง และตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย มีพื้นที่ประมาณ 721.52 ตารางกิโลเมตร หรือ 450,950 ไร่

การเดินทางมีรถโดยสารสายอำเภอแม่สะเรียง-บ้านสามแลบ บริการหรือเช่ารถจากอำเภอแม่สะเรียงไปยังบ้านแม่สามแลบ ระยะทาง 46 กิโลเมตร จากนั้นล่องเรือจากบ้านแม่สามแลบไปตามแม่น้ำสาละวิน ประมาณครึ่งชั่วโมง โดยเรือของชาวบ้าน ราคาเหมาลำจากที่ทำการอุทยานฯ จะเห็นทิวทัศน์ของลำน้ำสาละวินและฝั่งพม่าได้ และหน้าที่ทำการอุทยานฯ มีหาดทรายสีขาว

ละเอียดสวยงาม ถัดไปทางทิศเหนือจะเป็นบ้านท่าตาฝั่ง มีหาดทรายสวยอีกแห่งหนึ่ง เรียกว่า “หาดแท่นแก้ว” และยังมีทรัพยากรที่สำคัญและมีค่า อันได้แก่ พันธุ์ไม้ป่า เป็นไม้สัก ไม้แดง ไม้เต็ง และสัตว์ป่านานาชนิด

อำเภอสบเมย

แม่สามแลบ เป็นชื่อหมู่บ้าน ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสาละวิน หรือแม่น้ำคง อยู่ในเขตตำบลสบเมย ห่างจากตัวอำเภอสบเมย 62 กิโลเมตร ตามเส้นทางหมายเลข 1086 เป็นที่นิยม ไปล่องเรือตามลำน้ำสาละวิน ฝั่งตรงข้ามเป็นเขตพม่า บางช่วงมีหาดทรายขาวสะอาด ช่วงที่ล่องเรือ คือช่วงแม่สามแลบถึงสบเมย ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำเมยไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน และช่วง แม่สามแลบถึงอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

บ้านแม่สามหลวง หมู่บ้านสวยงามอยู่เขตตำบลสบเมย เป็นหมู่บ้านชาวเขาที่ตั้งอยู่กลางหุบเขา จากที่ตั้งอำเภอสบเมยถึงหมู่บ้าน 32 กิโลเมตร เป็นทางรถยนต์ 27 กิโลเมตร และทางเดินเท้า 5 กิโลเมตร

ล่องแก่งแม่เงา บ้านแม่เงา ตำบลแม่สวด เป็นที่เหมาะสมสำหรับล่องแพเพื่อผจญภัยอย่างแท้จริง สภาพสองฝั่งเป็นธรรมชาติที่คงสภาพที่ดีเยี่ยม นอกจากนี้ยังเหมาะที่จะตกปลาด้วย ระยะทางจากอำเภอทั้งทางรถยนต์และทางน้ำถึงบ้านสบอุ้มโล๊ะ 35 กิโลเมตร

น้ำตกแม่วิด อยู่ในเขตหมู่ที่ 1 ตำบลกองก้อย เป็นน้ำตกขนาดกลาง ที่ยังคงสภาพธรรมชาติไว้ครบถ้วน มีน้ำไหลตลอดปี ระยะทาง 58 กิโลเมตร โดยทางรถยนต์และเดินเท้า 3 กิโลเมตร

ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและการละเล่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

งานกิจกรรมและประเพณี

งานเมืองสามหมอก จัดขึ้นทุกปี ระหว่างวันที่ 1-7 กุมภาพันธ์ โดยมีการออกร้านจากทั้งหน่วยราชการ เอกชน และองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งการแสดงมหรสพรื่นเริงเพื่อประชาชนในท้องถิ่นได้เพลิดเพลินกับกิจกรรมต่าง ๆ ในงานมีการแสดงของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่น่าสนใจยิ่ง

งานเทศกาลชิมชาบ้านรักไทย จัดในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ บริเวณหมู่บ้านรักไทยหมู่ 6 ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง หมู่บ้านรักไทยเป็นหมู่บ้านชาแดน ราษฎรมีอาชีพปลูกชาเป็นหลัก มีนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นไปเที่ยวเป็นจำนวนมาก การจัดงานเพื่อเป็นการสนับสนุนผู้ปลูกชา และส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ในงานมีการชิมารอบหมู่บ้านเที่ยวชมธรรมชาติ ชิมชาชั้นดี ชม

การแสดงจากชาวจีนยูนาน และการละเล่นพื้นบ้าน รวมทั้งสามารถรับประทานอาหารจีนยูนาน รสเลิศได้ด้วย

ประเพณีปอยส่างลอง หรือ ประเพณีบรรพชาสามเณร ตามประเพณีชาวไทยใหญ่ ซึ่งถือว่าได้กุศลแรงกว่าการอุปสมบทพระภิกษุ จึงจัดอย่างยิ่งใหญ่ ช่วงเดือนมีนาคม เมษายน และ พฤษภาคม เด็กที่จะบรรพชาเรียกว่า “ส่างลอง” จะโกนผมแต่ไม่โกนคิ้ว แล้วแต่งกายประดับประดาด้วยเครื่องประดับอันมีค่า เช่น สวมสร้อย กำไล แหวน และใช้ผ้าโพกศีรษะแบบเมียนมาร์ สวมถุงเท้ายาว นุ่งโสร่ง ทาแป้งขาว เขียนคิ้วทาปาก ทั้งนี้เชื่อกันว่า พระพุทธเจ้ามีฐานะเป็นกษัตริย์ ยังสละกิเลสได้ การประดับประดาแสดงว่ามีฐานะดีก็สละกิเลสไปบวชได้เช่นกัน ถ้าไม่มีม้าก็จะขี่คอกคน ซึ่งเรียกว่า “พี่เลี้ยง” หรือ “ตะแปส่างลอง” แห่ไปตามถนนสายต่าง ๆ มีกลดทอง หรือ “ทีคำ” แบบพม่ากันกันแดด

ปัจจุบัน ประเพณีนี้กำหนดให้เป็นการพรพชาแบบสามัญคือ จัดการบรรพชาส่างลองจำนวนมาก ในคราวเดียวกันในช่วงต้นเดือนเมษายนของทุกปี ทำให้ประเพณีปอยส่างลอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความยิ่งใหญ่และงดงามเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว

ประเพณีออกพรรษา หรือ งานปอยเหลินสิบเอ็ด เป็นประเพณีที่มีความสำคัญมากสำหรับชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเดือน 11 ระหว่าง ขึ้น 13-14 ค่ำ จะมีงานตลาดนัดขายของกันทั้งวันทั้งคืน ประชาชนจะไปซื้ออาหารและสิ่งของต่าง ๆ สำหรับไปทำบุญที่วัดในวันขึ้น 15 ค่ำ พอรุ่งเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ จะตักบาตรเทโวที่วัดพระธาตุคอกยงมูลและเดินลงมาสู่วัดม่วยต่อ ซึ่งอยู่บริเวณเชิงเขา พระภิกษุสามเณรและประชาชนนับร้อยพันจะเรียงรายสองข้างทาง เพื่อทำบุญตักบาตร เป็นภาพที่งดงามยิ่ง ตอนกลางคืนตามบ้านเรือนและวัดต่าง ๆ จะมีการจุดประทีปโคมไฟสว่างไสว มีการแห่ “จองพารา” หรือ “ปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า” ซึ่งตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม มีการแสดงการละเล่นพื้นเมืองและมหรสพต่าง ๆ และ “หลู่เตนเหิง” หรือการแห่เทียนพันเล่มด้วย

งานประเพณีลอยกระทง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนยี่ หรือทางเหนือเรียกว่า “ยี่เป็ง” โดยประชาชนจะทำกระทงเล็ก ๆ ไปลอยตามแม่น้ำ มีการประกวดกระทงใหญ่ที่หนองจองคำ มีมหรสพรื่นเริง ตามบ้านเรือนจุดประทีปโคมไฟสว่างไสว นอกจากนี้ยังมีการลอยกระทงสวรรค์ คือนำกระทงที่จุดประทีปโคมไฟผูกติดกับลูกโป่ง ลอยขึ้นไปในอากาศแลดูสว่างไสวไปทั่ว กล่าวกันว่า การลอยกระทงสวรรค์นี้มีขึ้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแห่งแรก

งานเทศกาลดอกบัวตอง ในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายนถึงกลางเดือนธันวาคม ทุก ๆ ปี บริเวณดอยแม่อูคอ จะมีดอกบัวตองบานเหลืองอร่ามทั่วบริเวณขุนเขา อำเภอขุนยวมจะจัด เทศกาล

ให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปชมตั้งแต่ 1 พฤศจิกายน ถึง 10 ธันวาคม โดยทางอำเภอจะจัดเตรียมเส้นทางที่
พักให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการจะค้างคืนบริเวณคอกแม่อุคอ

การละเล่นพื้นเมือง

การละเล่นพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ที่น่าสนใจ ได้แก่

กัว เป็นการฟ้อน เรียกว่าฟ้อนไต (ฟ้อนเงี้ยว) ลีลาการร่ายรำเร็วกว่าฟ้อนเล็บ หรือ ฟ้อน
เทียนของชาวเชียงใหม่ เครื่องประกอบส่วนใหญ่เป็นเครื่องดี เช่น กลองก้นยาว ฆ้อง ฉาบ
รำไต เป็นการละเล่นคล้ายเชิดสิงโตจีน ปกติถ้าจะเล่นก็เมื่อมีงานหรือเทศกาลงานฉลองต่าง ๆ เช่น
ต้องรับแขกบ้านแขกเมือง

ก้าแลว หรือ ฟ้อนดาบ ดาบเป็นอาวุธประจำตัวชาวไทยใหญ่ จึงมีการฝึกสอนกันมาแต่
โบราณเกี่ยวกับการฟ้อนและการใช้ดาบ เพลงดาบมีลวดลายและลีลาที่น่าดูเป็นอย่างมาก
กิ่งกะหล่ำหรือรำกินรี เป็นการฟ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ การฟ้อนนก ฟ้อนปลา ฟ้อนผีเสื้อยักษ์
ฟ้อนม้า ในการฟ้อนจะมีการประดิษฐ์รูปสัตว์ต่าง ๆ แล้วสวมทับคนฟ้อน

จ๊าคไต การละเล่นประภทละครหรือลิเกร้องกลอนภาษาไทยใหญ่ เรื่องที่แสดงส่วนมาก
มาจากชาดกหรือตำนานทางพุทธศาสนา

ของที่ระลึก

ของที่ระลึกจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีทั้งอัญมณี ไม้แกะสลัก ตลอดจนผลิตภัณฑ์สินค้า
พื้นเมือง ต่าง ๆ เช่น ใบชา หมวกชาวไต (ชาวไทยใหญ่เรียกว่า “กู๊ป”) ซึ่งมีลักษณะเป็น หมวกปีก
กว้างใบกลม ตรงกลางยอดแหลมเหมือนเจดีย์ ผลิตจากไม้ไผ่ เสื่อทอไทยใหญ่ ผ้าขึ้นใหม่ลาย
ฝีมือพม่า อัญมณี เช่น ทับทิม หยก และเครื่องใช้ประเภท เสื้อผ้าฝัมือกะเหรี่ยง ประเภทของขบ
เคี้ยว เช่น แป๊ะหล่อ เป็นต้น จะมีร้านจำหน่ายรวมทั้งร้านของศูนย์ศิลปาชีพพิเศษกระจายอยู่บริเวณ
ใจกลางเมือง สามารถเลือกชมและซื้อได้ในราคาที่เหมาะสม

3. แหล่งท่องเที่ยวที่พบใหม่ในเส้นทางสำรวจตามพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

ผู้วิจัยและคณะได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยเส้นทางที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำแนกเป็นอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

1. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน คือ เส้นทางบ้านทุ่งมะส้าน - นาป่าจาด - คาหาน - ห้วยผึ้ง - นามน - ตลาดชายแดนและเส้นทางบ้านน้ำเพียงดิน
2. อำเภอปางมะผ้า คือ เส้นทางบ้านกิดสามสิบและบ้านไม้ขวางนาม-โถ้งสาแล
3. อำเภอปาย คือ เส้นทางบ้านเมืองน้อย - ห้วยปาย
4. อำเภอขุนยวม คือ เส้นทางบ้านต่อแพ - ประตุมือง
5. อำเภอแม่ลาน้อย คือ เส้นทางบ้านแม่โถ - แม่ลา
6. อำเภอแม่สะเรียง คือ เส้นทางบ้านเสาหิน
7. อำเภอสบเมย คือ เส้นทางแม่เงา - บ้านอุ้มโล๊ะและบ้านแม่สามแลบ

การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่เป้าหมาย

1. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน : เส้นทางบ้านทุ่งมะส้าน - นาป่าจาด - คาหาน - ห้วยผึ้ง - นามน - ตลาดชายแดนและเส้นทางบ้านน้ำเพียงดิน

เส้นทางบ้านทุ่งมะส้าน - นาป่าจาด - คาหาน - ห้วยผึ้ง - นามน - ตลาดชายแดน

เส้นทางบ้านทุ่งมะส้านถึงตลาดการค้าชายแดนมีถนนที่ตัดผ่านหมู่บ้านจำนวน 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านทุ่งมะส้าน บ้านนาปลาจาด บ้านคาหาน บ้านห้วยส้านและบ้านห้วยผึ้ง แต่ละหมู่บ้านมีประวัติความเป็นมา สภาพพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ดังนี้

หมู่บ้านทุ่งมะส้าน

บ้านทุ่งมะส้านตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีระยะทางห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 25 กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากเส้นทางหลวงหมายเลข 1095 ประมาณ 3 กิโลเมตร มีประวัติความเป็นมา คือ เมื่อประมาณ 90 ปีที่ผ่านมา บ้านแห่งนี้เดิมเป็นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านห้วยผาและการคมนาคมไป-กลับจากบ้านห้วยผาไม่สะดวก ชาวบ้านจึงสร้างที่พักชั่วคราวตามไร่นาของตน ต่อมาจึงได้ตั้งบ้านเรือนถาวรเป็นหมู่บ้าน โดยมีนายดี แสงวาริ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ปัจจุบันมีประชากรอาศัยอยู่จำนวน 110 ครัวเรือน จำนวน 413 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ ประกอบอาชีพการเกษตร ปลูกกระเทียมและถั่วเหลืองเป็น

อาชีพหลัก ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ระดับปานกลาง นับถือศาสนาพุทธและทำบุญตามประเพณีต่าง ๆ ของแต่ละปีตามวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่บ้านทุ่งมะส้าน คือ ถ้ำ (ยังไม่ได้ตั้งชื่อ) ซึ่งอยู่ฝั่งด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านติดกับภูเขา ต้องไต่บันไดไต่ขึ้นไปมีความสูงชันเป็นที่อยู่อาศัยของฝูงค้างคาวเป็นจำนวนมาก (ปัจจุบันยังไม่ได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว)

หมู่บ้านนาปลาจาด

บ้านนาปลาจาดตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีระยะทางห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 29 กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากเส้นทางจากทางหลวงหมายเลข 1095



ประมาณ 5 กิโลเมตร มีประวัติความเป็นมา คือ เมื่อประมาณ 120 ปีที่ผ่านมา ได้มีชาวไทยใหญ่อพยพมาจากเมืองใหม่ รัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ โดยมีนายจองกุงนะ เป็นหัวหน้า เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในที่ราบกว้าง มีน้ำอุดมสมบูรณ์และในช่วงฤดูฝนจะมีปลาตัวขนาดใหญ่ในลำเหมืองเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้ตั้งชื่อว่า “บ้านนาปลาจาด” คำว่า “นา” หมายถึง ทุ่งนา “ปลาจาด” หมายถึง ชื่อปลาขนาดใหญ่ที่อยู่ตามลำเหมืองเป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันมีประชากรอาศัยอยู่จำนวน 340

ครัวเรือน จำนวน 1040 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ ประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำกระดาษสา และผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ปลูกกระเทียมและถั่วเหลือง เป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่ประชากรมีฐานะความเป็นอยู่ระดับดี นับถือศาสนาพุทธและทำบุญตามประเพณีต่าง ๆ ของแต่ละปีตามวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่



แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่

แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านปลาจาด โดยลักษณะของชุมชนบ้านปลาจาด ยังคงรูปแบบของชุมชนชาวไทยไว้อย่างดั้งเดิม อีกทั้งรูปแบบของสถาปัตยกรรมและวิถีความเชื่อยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังมีอุตสาหกรรมครัวเรือนกระดาษสาและถ้ำปลาบ้านปลาจาด ซึ่งถ้ำปลาแห่งนี้มีบริเวณเป็นแอ่งน้ำ มีก้อนหินขนาดใหญ่ปิดบริเวณที่น้ำไหลออกมา ซึ่งมีปลาพราว ที่หาดูได้ยากมาก มีลักษณะพิเศษ คือ มีลำตัวขนาดเล็กสีเหลือง



หมู่บ้านคาหาน

บ้านคาหานตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีระยะทางห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 34 กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากเส้นทางจากทางหลวงหมายเลข 1095 ประมาณ 9 กิโลเมตร มีประวัติความเป็นมา คือ ชาวบ้านซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่ได้อพยพมาจากเมืองใหม่ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ เดิมบริเวณหมู่บ้านแห่งนี้เคยเป็นที่พักเก็บเสบียงของทหารขุนล่า ซึ่งตั้งอยู่บริเวณสนามฟุตบอลของโรงเรียน คำว่า “คาหาน” เป็นชื่อเรียกต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีลักษณะและใบเหมือนมะพร้าว แต่มีหนามเป็นพุ่มเตี้ยๆ สูงประมาณ 3-4 เมตร มีต้นคาหานจำนวนมากในบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านซึ่งอยู่ริมฝั่งลำห้วยแม่สะงี พื้นที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็น



บ้านบวรของบ้านปลาจาด มีประชากรจำนวน 80 ครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรและรับจ้าง พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของบ้านคาหาน คือ ลิ้นจี่ กระเทียมและถั่วเหลือง ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ระดับค่อนข้างยากจน นับถือศาสนาพุทธ นิยมทำบุญตักบาต และทำบุญตามประเพณีและดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมประเพณีชาวไทยใหญ่ทั่วไป

แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่

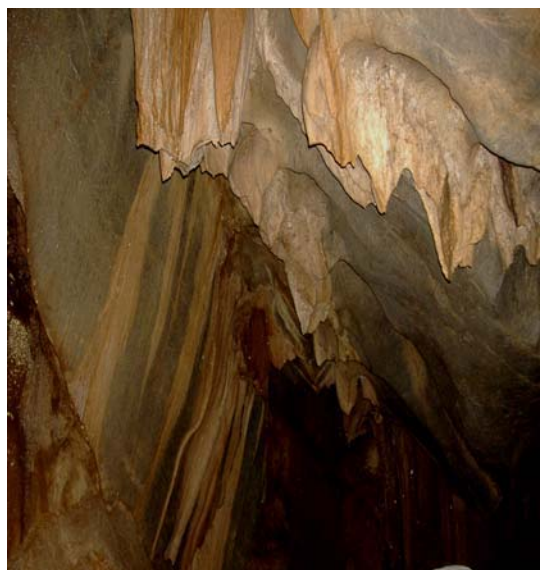
แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของหมู่บ้านคาหาน คือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในหมู่บ้านคาหาน มีสวนลื่นจำนวนมากตามไร่เขาและทุ่งนาที่มีวิวทิวทัศน์งดงาม อีกทั้งยังมีประวัติของชุมชนคาหาน คือ เดิมทีเป็นแหล่งเก็บเสบียงของทหารไทยใหญ่(ขุนล่า) และคอกม้า ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของ โรงเรียนบ้านคาหาน ซึ่งตั้งอยู่บนเนินที่มองเห็นวิวทิวทัศน์รอบบริเวณที่สวยงาม

บ้านห้วยผึ้ง

บ้านห้วยผึ้งตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีระยะทางห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 36 กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากเส้นทางจากทางหลวงหมายเลข 1095 ประมาณ 11 กิโลเมตร มีประวัติความเป็นมา คือ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2514 ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงคะยา (กะเหรี่ยงแดง) นำโดย นายส่อ รักไทย ได้มาตั้งอยู่ที่บ้านห้วยผึ้ง จำนวน 30 ครัวเรือน สภาพทั่วไปของบ้านห้วยผึ้งตั้งอยู่ในหุบเขาติดชายแดน การเดินทางสะดวกทุกฤดูกาล แต่เป็นถนนลูกรังและคอนกรีต ตลอดเส้นทางมีความสวยงามตามธรรมชาติและท้องทุ่งนา ปัจจุบันมีประชากรอาศัยอยู่จำนวน 217 ครัวเรือน จำนวน 830 คน ประกอบอาชีพเกษตรและรับจ้าง ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน คนหนุ่มสาวจะออกจากหมู่บ้านไปทำงาน รับจ้างในตัวเมืองใหญ่ นับถือผี มีการเลี้ยงผีตามประเพณีเป็นประจำ เช่น การเลี้ยงผีต้นที่เดือน 5 เมษายน เป็นประจำทุกปี และการเลี้ยงผีปอยข้าวต้นประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี พุทธาษาจะเหรี่ยงแดงบ้านห้วยผึ้งมีบ้านบริวารอีก 1 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยทรายขาว หมู่บ้านนี้มีห้วยลำห้วยคลองลานไหลผ่านหมู่บ้าน ขณะเดินขึ้นเหนือตามลำห้วยไปจะเห็นโขดหินที่สวยงามมากหากขึ้นบนดอยก็จะสามารถเห็นน้ำตกคลองลานที่สูงระดับ 30 เมตร ใช้เวลาเดินประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากบ้านคลองลานก็ขับรถขึ้นเขาสู่ด่านชายแดนไทย-พม่าที่ด่านบ้านนามน ตลอดเส้นทางมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ เดินทางด้วยรถยนต์ประมาณครึ่งชั่วโมงก็ถึงตลาดการค้าชายแดนไทย-พม่า สภาพทั่วไปของตลาดไม่ต่างจากตลาดร้างไม่มีคน ไม่มีชุมชนอาศัยอยู่มีแต่สิ่งปลูกสร้างที่เป็นปูนซีเมนต์ปลูกเป็นศาลาที่ทิ้งร้างไว้ หลังจากนั้นเดินทางอีกหนึ่งกิโลเมตร ก็ถึงด่านไทย-พม่าบ้านนามนที่ด่านฝั่งไทยมีทหารไทยตั้งค่ายและด่านตรงใกล้ชายแดน ส่วนบ้านนามนอยู่ในฝั่งของพม่าเป็นหมู่บ้านชาวไทยใหญ่เป็นชุมชนที่ติดเขตแดนไทยและมีทหารพม่าตั้งค่ายอยู่ตรงข้ามด้านไทย

แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่

แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในบ้านห้วยผึ้ง คือ น้ำตกคลองลาน(ยังไม่ได้มีการสำรวจและเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ) ซึ่งตรงหน้าหมู่บ้านมีลำห้วยคลองลานไหลผ่านหมู่บ้าน มีโขดหินที่สวยงาม ใช้เวลาในการเดินทางเรียบลำห้วยคลองลานขึ้นไปประมาณ 20 นาที จะถึงน้ำตกคลองลาน ซึ่งมีหลายระดับชั้น มีโขดหินที่สวยงามและร่มรื่น ก่อนถึงน้ำตกประมาณ 20 เมตร มีถ้ำป่าคำซึ่งภายในถ้ำมีน้ำไหลออกมาตลอดปี จากการเดินเข้าไปสำรวจในเบื้องต้น สภาพของถ้ำมีความสมบูรณ์มาก



นอกจากนี้เส้นทางบ้านห้วยผึ้งไปสู่บ้านนามน (ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์) ปัจจุบันเป็นจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าชายแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอนมียุทธศาสตร์ในการเปิดให้มีตลาดการค้าชายแดนระหว่างบ้านห้วยผึ้งกับหมู่บ้านนามน(ปัจจุบันไม่มีตลาดเนื่องจากด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอนห้ามคนไทยเข้าออก จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวชายแดนขาดความดึงดูดใจ) ซึ่งในอดีตเส้นทางแห่งนี้ เป็นเส้นทางในการสัญจรผ่านไปมาของชาวบ้าน โดยเฉพาะชนชาวไทยใหญ่ ซึ่งตั้งรกรากอยู่ระหว่างหมู่บ้านนามนและบ้านห้วยผึ้ง บ้านคาหาร บ้านนาปลาจาด ซึ่งชนชาวไทยใหญ่ได้อาศัยเส้นทางนี้ในการอพยพเดินทางเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในแผ่นดินไทย ทำให้ชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับชาวไทยใหญ่ในหมู่บ้านนามนของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ ปัจจุบันยังมีชาวบ้านนามนเข้ามาซื้อของในบริเวณของจังหวัดแม่ฮ่องสอนอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ด่านศุลกากรของจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำรายได้ให้กับจังหวัดเป็นอย่างมาก



หากมองไปในอนาคตตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศและการพัฒนาของระดับจังหวัดแล้วถือได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนจะได้ถือโอกาสใช้เส้นทางนี้เป็นช่องทางในการค้าขายกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ เพราะเส้นทางจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนเขาไปถึงประเทศ

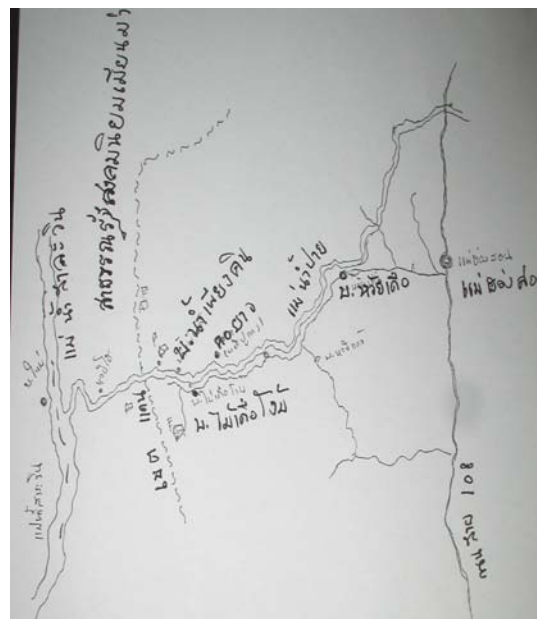
สาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์โดยเฉพาะเมืองหลวงนั้นมียะยะทางใกล้กว่าการเดินทางเข้าทางอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งอาจจะสร้างมูลค่าทางด้านการค้าขายระหว่างประเทศได้เป็นอย่างมาก



เส้นทางบ้านน้ำเพียงดิน

บ้านน้ำเพียงดินตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 45 ครัวเรือน มีประวัติความเป็นมา คือ หมู่บ้านน้ำเพียงดินตั้งขึ้นมาเมื่อประมาณ 50 ปี โดยมีชาวไทยใหญ่จากประเทศพม่าได้อพยพขึ้นมาตามแม่น้ำปายและตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณชายฝั่งแม่น้ำปาย เป็นห่อมบ้านของหมู่บ้านห้วยเคื่อง คำว่า “น้ำเพียงดิน” ตั้งชื่อตามบ่อน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอยู่บริเวณด้านหลังสถานีตำรวจบ้านน้ำเพียงดิน ประมาณ 2 กิโลเมตร ลักษณะของบ่อน้ำจะมีน้ำไหลออกจากบ่ออย่างสม่ำเสมอและมีระดับน้ำเสมอกับพื้นดินรอบๆ บ่อ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “น้ำเป็งหลิน” หรือ น้ำเพียงดิน

มีประวัติความเป็นมา ต้องอาศัยการเดินทางน้ำอย่างเดียว เริ่มต้นจากการนั่งเรือจากท่าเรือบ้านห้วยเคื่อง ซึ่งมีการจัดการการเดินทางเรือเพื่อนักท่องเที่ยว ตลอดลำน้ำของแม่น้ำปายในปัจจุบันยังคงคงงานของธรรมชาติ ยังมีความสมบูรณ์เดินทางไปด้วยเรือประมาณ 30 นาที ถึงหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวห้วยปูแกง ซึ่งมีนักท่องเที่ยวมาจำนวนมากเพื่อชมชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงคอยาว ซึ่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน หลังจากนั่งเรือผ่านห้วยปูแกงก็จะถึงบ้านไม้เคื่องโงมและบ้านน้ำเพียงดิน ซึ่งตั้งอยู่คนละฝั่งน้ำปาย ทั้งสองหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านชาวไทยใหญ่ ในด้านฝั่งบ้านน้ำเพียงดินเป็นหมู่บ้านที่ไม่มีถนนติดต่อกับทางรถยนต์จะเดินทางด้วยทางน้ำเพียงอย่างเดียว สภาพชุมชนยังมีฐานะยากจน ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพการเกษตรและรับจ้างทั่วไป นับถือศาสนาพุทธ เมื่อนั่งเรือผ่านไปอีกประมาณ 10 นาที ก็สิ้นสุดการเดินทางก็มีสถานีตำรวจบ้านน้ำเพียงดินตั้งอยู่ร่วมกับตำรวจตระเวนชายแดน โดยสถานีตำรวจแห่งนี้ตั้งมาประมาณ 50 ปี แต่ไม่เคยมีการคุมขังนักโทษเลยที่ใกล้ๆ สถานีตำรวจมีวัดหนึ่งวัดเป็นวัดประจำหมู่บ้านและมีถ้ำเล็กๆ อยู่ใกล้ๆ กับวัด



เส้นทางน้ำเพียงดินดังกล่าวในอดีตมีการค้าขายทางน้ำของคนบ้านห้วยเคื่องและบ้านใหม่ ซึ่งเป็นชุมชน (หมู่บ้านขนาดใหญ่) ไทยใหญ่ตรงสบสาละวินกับแม่น้ำปายในรัฐคะยาและด่านบ้านน้ำเพียงดินกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ แต่เดิมเป็นด่านเปิดถาวรสำหรับการขนส่งสินค้าและการค้าขาย เส้นทางน้ำเพียงดินนี้เคยเป็นเส้นทางที่ชนพระพุทธรูปเจ้าพาราละแข่งจาก

ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ มาประดิษฐานไว้ ณ วัดหัวเวียง ปัจจุบันไม่มีการดำเนินการด้านการค้าแต่อย่างใด

แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่

เส้นทางบ้านน้ำเพียงดินนี้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเดิมและในปัจจุบัน แต่การสำรวจเพื่อหาแหล่งท่องเที่ยวตามชายแดนและการท่องเที่ยวทางน้ำหรือการค้าเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีกิจกรรมเพิ่ม และให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าการเดินทางมาเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและในอนาคตคาดว่าจะมีการเปิดด้านการค้าชายแดนในบริเวณบ้านน้ำเพียงดิน



ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวใหม่สามารถมีได้เฉพาะกิจกรรมการขับรถเที่ยวชมวิวยิมแม่น้ำปายเส้นทางบ้านห้วยไม้เต๋อโงมซึ่งอยู่ตรงข้ามกับบ้านน้ำเพียงดิน สามารถมองเห็นบ้านกะเหรี่ยงคอยาว ซึ่งตั้งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำปาย แต่การท่องเที่ยวชายแดนในปัจจุบันไม่สามารถทำได้ในทางปฏิบัติ

2. อำเภอปางมะผ้า : เส้นทางบ้านกิดสามสิบและบ้านไม้ช้างหนาม-โง้งสาแล

อำเภอปางมะผ้าเป็นอำเภอเล็กๆ พื้นที่ร้อยละ 95 เป็นป่าเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีบ้านสบป่องซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าขายของปางมะผ้า เมื่อปี พ.ศ. 2530 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศให้เป็นกิ่งอำเภอและยกฐานะเป็นอำเภอในปี พ.ศ. 2539 สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้อำเภอปางมะผ้าเจริญขึ้นในช่วงไม่กี่ปีมานี้เนื่องมาจากการท่องเที่ยว ซึ่งพบว่าอำเภอปางมะผ้ามีถ้ำเป็นจำนวนมากเป็นทรัพยากรสำคัญและถ้ำหลายแห่งเคยเป็นที่อยู่ของคนยุคก่อนประวัติศาสตร์ พบหลักฐานต่างๆ มากมาย ที่สำคัญคือ โรงผิแมน ซึ่งเป็นปริศนาที่คนยุคปัจจุบันยังไขไม่ได้

เส้นทางบ้านกีดสามสิบ

บ้านกีดสามสิบตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวอำเภอปางมะผ้าประมาณ 30 กิโลเมตร คำว่า กีดสามสิบ หมายความว่า เหวลึกสามสิบเหว “กีด” (ภาษาไทยใหญ่) แปลว่า รูหลาหรือเหวลึก ซึ่งสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านมีเหวลึกเป็นจำนวนมาก บ้านกีดสามสิบเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ ซึ่งอพยพมาจากบ้านหัวควง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2507 โดยครั้งแรกอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณคอยอัน (ซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างอำเภอป่ากับอำเภอปางมะผ้าในปัจจุบัน) ในระหว่างที่อยู่คอยอันนี้ชาวบ้านได้เดินทางมาสำรวจที่ทำกินและเห็นว่าบริเวณกีดสามสิบมีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นพื้นที่ในการเพาะปลูก จึงได้จับจองไว้และได้อพยพมาอยู่ภายหลัง ต่อมาชาวบ้านจาก คอยหลวง อำเภอเชียงดาว เมืองคอง คอยพิโล น้ำดัง น้ำริน หนองผาจำและลีซอในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ ซึ่งภัยสงครามในประเทศเข้ามา และในจำนวนนี้มีส่วนหนึ่งที่ออกไปอยู่บริเวณบ้านน้ำบ่อสะเป และมีชนเขาเผ่าลีซอและชาวเขาเผ่าจีนฮ่อเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยประมาณ 10 หลังคาเรือน ปัจจุบันมีชาวบ้านกีดสามสิบอาศัยอยู่ประมาณ 150 ครอบครัว ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ปลูกข้าวและถั่วแดง ชาวบ้านกีดสามสิบนับถือผีตามบรรพบุรุษ มีประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาคือ ประเพณีกินวอ ในการเดินทางจะผ่านบ้านลีซอ หนองตอง ตลอดเส้นทางเป็นทางแคบๆ และเป็นทางรุกลงในฤดูฝนจะทำให้การเดินทางลำบากมากเนื่องจากเป็นเส้นทางดินแดง ไม่ใช่ถนนคอนกรีต

ปัจจุบันบ้านกีดสามสิบมีตระกูลใหญ่ ๆ อยู่หลายตระกูลด้วยกัน คือ เล่ายีป่า เล่าหมู่ เล่าลี เล่านวย แสนใจ เล่าหมีและสิ้นเสียง เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

1. ถ้ำทราย เป็นถ้ำที่มีความสวยงามมาก อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร
2. ถ้ำผีแมน เป็นถ้ำที่เก็บโครงกระดูกมนุษย์โบราณ 5 โครง ทำด้วยไม้สักและเจาะเป็นช่องมีฝาปิด
3. ถ้ำผาหลวงอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นถ้ำหินปูน ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อย



สวยงาม

4. เหวลึกหรือรูเหลา ซึ่งลึกลงไปในพื้นที่ดินมีจำนวนกว่า 30 แห่ง สามารถโหนตัวลงไปไหน
เหวซึ่งมีความลึกแตกต่างกันไปได้

บ้านไม้ซางหนาม-โทั้งสาแล

เส้นทางบ้านไม้ซางหนาม-โทั้งสาแล

เส้นทางจากถนนทางหลวงหมายเลข 1085 เข้าสู่หมู่บ้านไม้ซางหนาม-โทั้งสาแลประมาณ
19 กิโลเมตร เส้นทางดังกล่าวจะมีด่านตำรวจคอยตรวจตราความปลอดภัย เส้นทางเข้าหมู่บ้านจะ
เป็นเส้นทางถนนลูกรัง ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมงถึงบ้านไม้ซางหนาม ซึ่งเป็นชุมชนเผ่ามูเซอ ได้
มีการตั้งชุมชนมานานกว่า 50 ปี มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 50 ครัวเรือน ส่วนใหญ่นับถือผี
โดยมีหมอผีประจำหมู่บ้าน ประกอบอาชีพการเกษตรและเลี้ยงวัว

เมื่อเดินทางผ่านหมู่บ้านไม้ซางหนามไปอีกประมาณ 2 กิโลเมตร จะพบกับ **ถ้ำไม้ซาง
หนาม หรือถ้ำศรีโสภณ** อยู่ระหว่างบ้านไม้ซางหนามกับบ้านโทั้งสาแล ซึ่งตั้งอยู่ด้านซ้ายมือของ
ถนน ลักษณะของถ้ำเป็นภูเขาและมีหน้าผาสูงมีทางเดินเท้าห่างจากถนนประมาณประมาณ 300
เมตร ถัดจากถ้ำศรีโสภณเดินทางไปบ้านทุ่งสาแลระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร จะพบกับ
หมู่บ้านโทั้งสาแล ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็น
หมู่บ้านชาวไทยใหญ่มีอยู่ประมาณ 60 ครัวเรือน ซึ่งย้ายมาจากบ้านนาปู่ป้อมเมื่อก่อน
สงครามโลกครั้งที่ 2 ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในการทำเกษตร เลี้ยงสัตว์ หาของป่ามา
ขายและรับจ้างทั่วไป

แหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่

เส้นทางระหว่างหมู่บ้านไม้ซางหนามกับหมู่บ้านโทั้งสาแลที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ
คือ **ถ้ำศรีโสภณ** ตั้งอยู่ละติจูดที่ 19 35' 35.8" องศาเหนือ ลองติจูดที่ 98 06' 10.2 " องศา
ตะวันออก มีความกว้างประมาณ 5 เมตร ภายในถ้ำเป็นห้องโถงใหญ่ กว้างประมาณ 40 เมตร
ยาวประมาณ 50 เมตร เพดานสูง 20-40 เมตร จากการสำรวจ (บริษัท จีออกราฟฟิค ดีไซน์ จำกัด:
2538, หน้า 3-44) พบภาพเขียนซึ่งไม่สามารถระบุอายุว่าอยู่ในยุคใด จุดที่พบมีอยู่ 2 แห่ง คือ 1.
บริเวณใกล้กับปากถ้ำเดินเข้าไปทางซ้ายมือจะพบภาพเขียนอยู่บริเวณผนังถ้ำสูงจากผนังถ้ำ
ประมาณ 1.5-2.00 เมตร พบภาพเขียนอยู่ 4 จุด ภาพเขียนที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ส่วนอีก 3
ภาพไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นภาพอะไร ลักษณะของสีที่ใช้เขียนเป็นสีแดง 2. บริเวณกลางถ้ำ